วิจารณ์หนังสือ

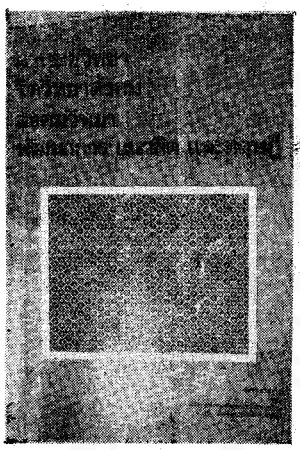

มนุษยวิทยา จิตวิทยาสังคม สังคมวิทยา พัฒนาการ แนวคิดและทฤษฎี

เอกสารวิชาการของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย : ชุดพื้นฐานของสังคมศาสตร์ ๑๘๔ หน้า ไม่ระบุราคา ไม่ระบุวัน เดือน ปี

หนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ตอนที่ ๑ พัฒนาการ แนวคิด และทฤษฎีของมานุษยวิทยา โดย ดร. สนิท สมัครการ ตอน ๒ พัฒนาการ แนวคิดและทฤษฎีของสังคมวิทยา โดย ดร. ทิทยา สุวรรณชฎ ตอนที่ ๓ จิตวิทยาสังคม : การพัฒนาแนวความคิดและทฤษฎี โดย ดร. สุนทรี โคมิน

ตอนที่ ๑ เกี่ยวกับมานุษยวิทยา กล่าวย้อนหลังไปถึงความคิดของนักปราชญ์กรีกท่าง ๆ เป็นพื้นฐาน แล้วจึงกล่าวถึงนักมนุษยวิทยาคนสำคัญ ๆ เช่น Lewis H. Morgan, Edward B. Tylor ซึ่งเป็นนักทฤษฎีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมและสังคมรุ่นแรก ต่อมาก็มีฝ่ายต่อต้านทฤษฎีวิวัฒนาการ เช่น Franz Boas, A.L. Kroeber, Robert Lowie, ถัดมาก็เป็นกลุ่มที่วิเคราะห์เชิงจิตวิทยาและบุคคลิกภาพว่ามีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอย่างไร เช่น งานของ Magaret Mead, Ralph Linton, Cora Dubois และ Ruth Benedict ถัดมาก็เป็นทฤษฎีฝ่ายโครงสร้างและการหน้าที่ (Structural–functional school) กล่าวถึง E. Durkheim Radcliffe–Brown, Malinowsky ทั้งหมดนี้เป็นการกล่าวแต่เพียงย่อ ๆ ผู้เขียนใช้หน้ากระดาษที่เหลือให้รายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการคัดเลือกของธรรมชาติ ซึ่งเป็นหลักของทฤษฎีวิวัฒนาการทางชีววิทยา และกล่าวถึงสาขาย่อยภายในวิชามานุษยวิทยาเป็นกลุ่มใหญ่ๆ คือ มานุษยวิทยากายภาพ มานุษยจิตวิทยา และมานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม เป็นบทที่ให้ความรู้เบื้องต้นทางมานุษยวิทยาได้ดี คนที่ไม่เคยศึกษาวิชามานุษยวิทยามาก่อนอ่านเข้าใจได้ง่าย

ตอนที่ ๒ เกี่ยวกับวิชาสังคมวิทยา กล่าวถึงความคิดของนักสังคมวิทยาสมัยศตวรรษที่ ๑๙ เช่น August Comte, Herbert Spencer นักสังคมวิทยาในศตวรรษที่ ๒๐ เช่น L. Ward, W.G. Sumner, Emile Durkheim, Charles H. Cooley, Max Weber และต่อด้วยสำนักความคิดของสังคมวิทยาปัจจุบัน ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ ๓ กลุ่มคือ กลุ่มโครงสร้างและหน้าที่ ได้แก่งานของ Talcott Parsons กลุ่มความขัดแย้งมี Ralf Rahrendorf เป็นผู้นำและกลุ่ม Symbolic Interactionism ได้แก่ Herbert Blumer และ Irving Goffman บทนี้ในช่วงต้นที่กล่าวถึงนักสังคมวิทยาเป็นรายคนอ่านเข้าใจได้ง่าย พอถึงตอนที่เกี่ยวกับสำนักความคิดทางสังคมวิทยา มีศัพท์วิชาการมาก ผู้ที่ไม่คุ้นกับวิชาสังคมวิทยามาก่อน อ่านเข้าใจได้ยากหน่อย

ตอนที่ ๓ ว่าด้วยจิตวิทยาสังคม จิตวิทยาสังคมพัฒนามาขั้นตอน ๓ ขั้นคือ

ขั้นที่ ๑ จากขั้นปรัชญาสังคม และบั๋ญหาเกี่ยวกับ human nature ซึ่งเป็นพื้นฐานของปรัชญาสังคมและการเมือง มีนักปรัชญาและนักจิตวิทยาสังคมที่สำคัญ เช่น J. Bentham, Herbert Spencer, Sigmund Freud, Gustave Lebon

ขั้นที่ ๒ เป็นขั้นศึกษาแบบ empirical คือ เน้นการทดสอบกับข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ กล่าวถึงนักเขียนสำคัญเช่น Galton, Binet, Comte, Durkheim

ขั้นที่ ๓ เป็นขั้นวิเคราะห์สังคม (Social Analysis) กล่าวถึงกรอบแนวคิดทางจิตวิทยาสังคมที่สำคัญเช่น Social facilitation, Attitude measurement, interaction, Sociometry, Naturalistic Studies of groups, การทดสอบเรื่องปทัสถานสังคม อิทธิพลของกลุ่มต่อทัศนคติของบุคคล และทฤษฎีสนาม (field theory) ของ Lewin ฯลฯ

บทที่ ๓ ซึ่งว่าด้วยจิตวิทยาสังคมนั้นนับว่าเป็นบทที่ครอบคลุมทั้งความกว้างและความลึกมากกว่า ๒ บทแรก ผู้ที่ไม่เคยศึกษาจิตวิทยาหรือจิตวิทยาสังคมมาก่อนอาจจะอ่านเข้าใจได้ยากมาก

พิจารณาโดยทั่วไปแล้ว หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่น่าสนใจมากเล่มหนึ่ง ทำให้เข้าใจวิชามานุษยวิทยาสังคมวิทยา และจิตวิทยาสังคมได้อย่างชัดเจนพอสมควรเขียนได้น่าอ่านกว่าหนังสือ "ความรู้เบื้องต้น" ทั้งหลายในแต่ละวิชาที่กล่าวมา โดยเฉพาะบทว่าด้วยจิตวิทยาสังคมมีประโยชน์มากที่จะใช้อ่านเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิชาทฤษฎีทางมานุษยวิทยา สังคมวิทยา และจิตวิทยาสังคม ที่น่าติมีอยู่เล็กน้อยเท่านั้นเกี่ยวกับการพิมพ์ รู้สึกว่าขาดความประณีต แม้แต่ปีที่พิมพ์ก็ไม่ระบุไว้ และมีคำพิมพ์ผิดอยู่ไม่น้อย

ยุทธ ศักดิ์เดชยนต์

แผนกอิสระสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มธ.

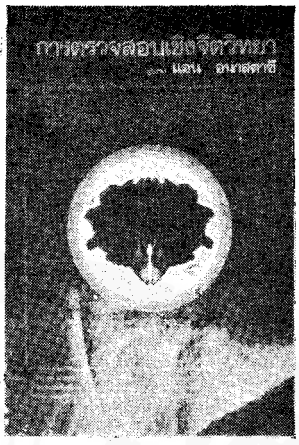

การตรวจสอบเชิงจิตวิทยา

ผู้แต่ง Anne Anastasi

ผู้แปล ประชุมสุข อาชวอำรุง
ธีระ อาชวเมธี
ประคอง กรรณสูต
สวัสดิ์ ประทุมราช
ชัยพร วิชชาวุธ
สุภาพ วาดเขียน
วรรณา บูรณโชติ
เยาวดี รางชัยกุล
อำไพ ศิริพิพัฒน์
อรพินธ์ โภชนดา
อุทุมพร ทองไทย
สมหวัง พิธิยานุวัฒน์

กรุงเทพ : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพาณิชย์ จำกัด พ.ศ. ๒๕๑๙

๖๔๖ หน้า ราคา ๑๑๐ บาท

วัตถุประสงค์ของหนังสือเล่มนี้ ต้องการให้ผู้อ่านรู้จักแบบสอบทางจิตวิทยาชนิดต่าง ๆ ในแง่ของการเข้าใจพฤติกรรมที่จะทำการวัด ทำความคุ้นเคยกับแบบสอบตลอดจนวิธีการสร้างแบบสอบ หนังสือเล่มนี้นอกจากจะใช้เป็นตำราในระดับอุดมศึกษาแล้วยังให้ประโยชน์กับผู้ที่กำลังทำงานในหลาย ๆ สาขา เพราะได้กล่าวถึงแบบสอบทางจิตวิทยาทั้งวิธีสร้าง การใช้

การตีความหมาย และยังได้กล่าวถึงแบบสอบชนิดต่าง ๆ เช่น แบบสอบเชาว์บัญญา แบบสอบบุคลิกภาพ แบบสอบจำแนกความสามารถ ในส่วนภาคผนวกท้ายสุดของเล่มได้รวบรวม ชื่อ แบบสอบ และบริษัท ผู้พิมพ์จำหน่ายในสหรัฐอเมริกาไว้ด้วย การที่คณะผู้แปลเลือกแปลหนังสือเล่มนี้จึงเป็นการเหมาะสมที่สุดกับภาวะทางวิชาการของประเทศไทยขณะนี้ เป็นการสร้างหนังสือที่สมบูรณ์ที่สุดที่จะนำมาใช้เป็นได้ทั้งตำราเรียน และเป็นคู่มือทางการปฏิบัติ เช่น ในการออกข้อสอบ ในการทำวิจัย

จากคำนำของผู้แปลกล่าวไว้ว่า คณะผู้แปลได้แปลจากต้นฉบับจริงประโยคต่อประโยค เพื่อรักษาสำนวนการเขียน และวิธีการอธิบายโดยไม่เรียบเรียงให้ผิดไปจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ การแปลด้วยวิธีนี้ยากมาก ทั้งนี้เพราะคำในภาษาอังกฤษหลายคำยังไม่ได้บัญญัติไว้เป็นภาษาไทย แต่คณะผู้แปลก็ได้แสดงความสามารถถอดใจความสำคัญออกมาเป็นภาษาไทยด้วยสำนวนที่ดี เหมาะสมกับเนื้อหาในแต่ละเรื่องเป็นส่วนใหญ่ นอกเหนือไปจากความยากลำบากในเรื่องความจำกัดของคำภาษาไทยตามความเห็นของคณะผู้แปลแล้ว ผู้เขียนคิดว่ายังมีสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงอย่างมากสำหรับตำราที่เป็นภาษาไทยไม่ว่าจะเป็นการแปล การเรียบเรียง หรือการรวบรวมก็ตาม สิ่งนั้นคือการพยายามใช้คำธรรมดาเพื่อให้ผู้อ่านอ่านติดต่อกันไปได้เรื่อย ๆ อ่านแล้วเกิดความเข้าใจโดยไม่สะดุดหยุดอยู่กับศัพท์ทั้งหลายที่ไม่สื่อความหมาย เราจะสังเกตเห็นว่าตำราบางเล่ม (เป็นตำราทางจิตวิทยาเองเสียด้วยเป็นส่วนมาก) ที่ผู้เขียนได้แสดงภูมิบัญญาใช้ศัพท์เทคนิคต่าง ๆ เป็นภาษาไทย ทั้งที่บัญญัติไว้แล้วและบัญญัติขึ้นเองใหม่ จนทำให้ผู้อ่านตำราเล่มนั้นต้องใช้ความอดทนพยายามอย่างมาก เป็นที่น่ายินดีที่คณะผู้แปลหนังสือเล่มนี้มิได้พะวักพะวนกับเรื่องนี้เท่าใดนัก เนื้อหาตลอดทั้งเล่มส่วนใหญ่ได้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย กระทัดรัด สื่อความหมายในตัวของมันเองโดยไม่ต้องเสียเวลาเปิดพจนานุกรมไทย และยังได้รวบรวมศัพท์ภาษาอังกฤษที่แปลเป็นภาษาไทยใช้อยู่ในหนังสือเล่มนี้ไว้ตอนท้ายเล่มอีกด้วย อีกสิ่งหนึ่งที่จะงดเว้นกล่าวถึงเสียมิได้ คือ ผู้อ่านจะแปลความแตกฉานในการแปลศัพท์เทคนิคต่าง ๆ เพราะมีคำภาษาอังกฤษกำกับไว้ด้วย คำเหล่านี้เป็นคำธรรมดาที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่องที่กำลังกล่าวถึง สื่อความหมายในตัวของมันเอง เช่น

Anchor test แบบสอบอ้างอิง แบบสอบแกนหลัก (หน้า ๘, ๖๗)

Mass testing instrument เครื่องตรวจสอบมวลประชา (หน้า ๑๒)

Derived score คะแนนกรอง (หน้า ๔๐)

Spaced relation ความสัมพันธ์เชิงมิติ (หน้า ๑๒๔)

Defense mechanism กลไกการป้องกันตน (หน้า ๒๐๗)

Self–report inventories แบบสำรวจที่ต้องทำด้วยตัวเอง (หน้า ๔๓๗)

Friendliness การมีไมตรี (หน้า ๔๕๐)

Projective technigue เทคนิคการฉายออก (หน้า ๔๙๔)

Index of commonality ดัชนีธรรมดาสามัญ (หน้า ๕๐๗)

เท่าที่ระยะเวลาอ่านอันมีจำกัดของผู้เขียน ผู้เขียนได้พบข้อบกพร่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่สมควรปรับปรุงแก้ไขใหม่ในการพิมพ์ครั้งต่อไป และผู้เขียนใคร่ขอแสดงความคิดเห็นส่วนตัวไว้ด้วยดังต่อไปนี้

๑. คำที่พิมพ์ผิด

๑.๑ หน้า ๘ ความแตกต่างระหว่างเอกภัทบุคคลในแง่*เวลา ปฏิบัติ* ควรจะติดกันเป็น*เวลาปฏิกิริยา* เพราะมาจากคำภาษาอังกฤษ **reaction time**

๑.๒ หน้า ๑๔๔ แผนภูมิรูปที่ ๒๗

ผู้สมัครงานตรวจสอบ *ขาด* ควรจะเป็นผู้สมัครงานตรวจสอบ *ขวด*

๑.๓ คำแปลของคำว่า **judgment**

หน้า ๑๔๙ ใช้ การพินิจฉัย

หน้า ๑๕๐ ใช้ การพินิจจัย

หน้า ๔๔๔ ใช้ การพินิจจัย

๒. คำอภิธานศัพท์ท้ายเล่ม น่าจะเป็นไทย–อังกฤษ มากกว่า อังกฤษ–ไทย และเรียงตามพยัญชนะไทย เพราะเมื่อผู้อ่านพบศัพท์ไม่เข้าใจบางตัว เช่น ข้อกระทง พิสัย ฯลฯ การเปิดหาคำภาษาอังกฤษของคำเหล่านี้เสียเวลามาก เพราะจะต้องเริ่มต้นจากตัว A เรื่อยไปจนกว่าจะพบ

๓. อภิธานศัพท์ท้ายเล่ม ศัพท์ภาษาอังกฤษแต่ละตัวน่าจะรวบรวมศัพท์ภาษาไทยที่ผู้แปลแต่ละท่านใช้ต่าง ๆ กันไว้ให้ครบหมด เช่น

information ข่าวสาร สาระข้อเท็จจริง ข้อความ ความรู้ ข้อมูล ข้อสนเทศ

๔. เพื่อให้ *การตรวจสอบเชิงจิตวิทยา* เป็นหนังสือตำราที่สมบูรณ์กับทุกคนที่อ่านหนังสือเล่มนี้ ศัพท์บัญญัติบางคำน่าจะวงเล็บภาษาอังกฤษประกอบอย่างน้อยสักหนึ่งครั้งในครั้งแรกที่ใช้ศัพท์นั้น หรือรวบรวมไว้ในอภิธานศัพท์ท้ายเล่ม เพราะศัพท์บัญญัติบางคำที่ท่านผู้แปลคุ้นเคยอยู่มาก จึงคิดว่าง่ายธรรมดา และรู้จักกันแพร่หลายแล้ว แต่จะกลายเป็นปัญหาให้ผู้อ่านบางกลุ่มต้องเสียเวลาค้นคว้าเหล่านั้น เช่น สคมภ์ พจน์ กระสวน ฯลฯ

กล่าวโดยสรุปหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือแปลที่ดีเล่มหนึ่งเหมาะที่จะใช้เป็นตำราเรียนเป็นคู่มือในทางปฏิบัติ เป็นตัวอย่างของตำราที่จะเรียน หรือแปลเป็นภาษาไทย ด้านสำนวนการเขียน วิธีใช้ศัพท์เทคนิคต่าง ๆ เป็นคำไทยที่ง่าย ๆ สื่อความหมายในตัวของมันเอง ถึงแม้ว่าหนังสือเล่มนี้จะเสียเวลานานยืดเยื้อถึง ๕ ปี แต่ผลงานที่ปรากฏคุ้มเกินค่ากว่าเวลาที่เสียไป ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งกว่าความยากลำบากต่าง ๆ คงจะไม่เป็นอุปสรรคทำให้ท่านผู้แปลคณะนี้ยุติการสร้างตำราเป็นภาษาไทยที่มีมาตรฐานให้กับวงวิชาการอีกต่อไป

รัจรี นพเกตุ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

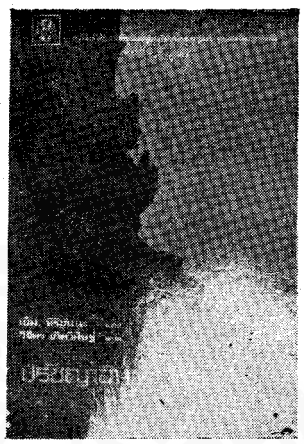

ปรัชญาอินเดียสังเขป

เอ็ม หิริยันนะ แต่ง

วิจิตร เกิดวิสิษฐ์ แปล

กรุงเทพ ฯ : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, ๒๕๒๐

๒๘๗ หน้า ราคา ๖๘ บาท

หนังสือแปลเล่มนี้เป็นหนังสือที่ได้รับรางวัลประเภทเรียบเรียงประกอบปาฐกถาของจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย แปลจากหนังสืออันเป็นที่รับรองและนิยมยกย่องกันในวงการศึกษาทั่วไปคือ **Outlines of Indian Philosophy** โดย M. Hiriyanna ศาสตราจารย์วิชาภาษาสันสกฤต มหาราชวิทยาลัยไมซอร์ ประเทศอินเดีย เหตุผลที่ผู้แปลได้เลือกหนังสือต้นฉบับเล่มนี้ขึ้นมาปรากฏอยู่ในคำนำว่า เนื่องจากมีการตีความทางวิชาการที่กว้างขวางและค่อนข้างเฉียบแหลมซึ่งผู้วิจารณ์ก็ออกจะเห็นด้วย อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ตลาดตำราปรัชญาที่เป็นภาษาไทยค่อนข้างซบเซาอย่างมากในปัจจุบันและแผนกวิชาปรัชญา จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยดูเหมือนจะเป็นสถาบันแห่งเดียวที่มีผลงานทางวิชาการออกมาอย่างสม่ำเสมอ การปรากฏตัวของ **ปรัชญาอินเดียสังเขป** จึงเป็นเรื่องน่าสนใจและชวนติดตามโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับคนในวงการปรัชญาอยู่มิใช่น้อย

ในด้านเนื้อหา **ปรัชญาอินเดียสังเขป** แบ่งออกได้เป็น ๓ ภาค คือ ภาคที่หนึ่งเป็นยุคพระเวท ภาคที่สองเป็นยุคหลังพระเวทระยะแรก และภาคที่สามเป็นยุคระบบปรัชญา ดังจะได้กล่าวแยกประเด็นวิเคราะห์ในรายละเอียดต่อไป

ก่อนจะถึงเนื้อเรื่อง ตอนต้นเป็นกถามุขที่พยายามจะชี้แจงว่า ปรัชญาอินเดียไม่ได้มีแต่แง่มุมความคิดแบบทุนิยมหรือปฏิเสธโลกไปเสียทั้งหมด หากแต่มีแง่มุมความคิดแบบสุนิยมอยู่ด้วยไม่น้อย และครอบคลุมความคิดเกี่ยวกับความจริงของชีวิตไว้อย่างทั่วถึง ทัศนะของ **หิริยันนะ** นับว่าเป็นทัศนะของนักปรัชญาอินเดียที่มีความคิดกว้างขวางและก้าวหน้าอยู่มากพอสมควร เนื่องจากไม่ติดอยู่ในการตีความปรัชญาตามแบบจารีตนิยมจนเกินไป ยกตัวอย่างการอธิบายของโมกษะ (ความหลุดพ้น) ในหน้า ๕ :

> "แต่ตามความเป็นจริงแล้วก็ไม่มีเหตุผลอันใดที่ทำให้คิดอย่างนั้น เพราะผลทางการที่ชาวอินเดียมีจิตใจคิดถึงบั้นจุบันชาติเป็นมาตรฐานที่สำคัญอุดมคติเกี่ยวกับโมกษะจึงถือกันว่าสามารถรู้แจ้งได้ในชาตินี้ แม้ในสำนักคิดต่างๆที่ไม่ถือบั้นจุบันชาติเป็นมาตรฐานมาแต่ต้นก็ยอมรับเช่นนี้เหมือนกัน และได้เรียกโมกษะนี้ว่า ชีวันมุกติ คือ หลุดพ้นขณะยังมีชีวิตอยู่ แน่นอน โมกษะที่ว่านี้ก็ยังคงเป็นอุดมคติที่ห่างไกลอยู่นั่นเอง แต่สิ่งสำคัญที่ต้องบันทึกไว้ด้วยก็คือโมกษะนี้ไม่ถือกันว่าเป็นสภาวะที่คนเราจะบรรลุได้ในชีวิตหน้า จุดมุ่งหมายของมนุษย์ไม่ได้แสดงว่าเป็นการบรรลุความสมบูรณ์ในชาติหน้าอีกต่อไป แต่ถือว่าเป็นความก้าวหน้าที่มีสภาพต่อเนื่องกันมุ่งไปสู่ความสมบูรณ์ภายในขอบเขตของชีวิตบั้นจุบัน"

กถามุขเป็นสิ่งที่น่าสนใจมาก ทำให้เราเข้าใจแนวทางของปรัชญาอินเดีย การตีความของผู้เขียนทำให้มองเห็นว่า ปรัชญาอินเดียไม่ใช่สิ่งที่ล้าสมัยและเป็นเรื่องของความงมงายจนเกินไป ผู้เขียนไม่ได้เสนอความคิดทางปรัชญาอย่างโดดๆ แต่พยายามปูพื้นทางสังคมอันเป็นที่มาของแนวความคิดนั้นๆ ตลอดจนชี้ให้เห็นความแตกต่างกันของการตีความในระดับชาวบ้านกับระดับผู้รู้

เนื้อหาของ **ปรัชญาอินเดียสังเขป** แบ่งออกได้เป็น ๓ ภาครวมทั้งหมด ๑๔ บท กล่าวคือ **ภาคที่หนึ่ง** ยุคพระเวท ประกอบด้วย บทที่ ๑ ความคิดสมัยก่อนอุปนิษัท และบทที่ ๒ อุปนิษัท **ภาคที่สอง** ยุคหลังพระเวทระยะแรก ประกอบด้วย บทที่ ๓ แนวโน้มทั่วไป, บทที่ ๔ ภควัทคีตา, บทที่ ๕ พระพุทธศาสนายุคต้น และบทที่ ๖ ลัทธิเชน **ภาคที่สาม** ยุคระบบปรัชญา ประกอบด้วย บทที่ ๗ บทนำ, บทที่ ๘ ลัทธิวัตถุนิยม, บทที่ ๙ ปรัชญานานานิกายของพระพุทธศาสนายุคต่อมา, บทที่ ๑๐ นยายะ-ไวเศษิกะ, บทที่ ๑๑ สางขยะ-โยคะ, บทที่ ๑๒ ปูรวมีมางสา, บทที่ ๑๓ เวทานตะ (ตอนที่ ๑) ก. อไทวตะ และบทที่ ๑๔ เวทานตะ (ตอนที่ ๒) ข. วิศิษฏาไทวตะ ซึ่งจะได้พิจารณาในรายละเอียดของแต่ละภาคดังนี้ :-

ภาคที่หนึ่ง ยุคพระเวท

เป็นเรื่องความเป็นมาของความคิดและความเชื่อในหมู่ชาวพื้นเมืองยุคดั้งเดิม ซึ่งเป็นแนวความคิดแบบพหุเทวนิยม (Polytheism นับถือเทพเจ้าหลายองค์) ในหน้า ๑๖ กล่าวถึงลักษณะของศาสนาในอินเดียยุคดั้งเดิม บางครั้ง สตุดียกย่องชาวอารยันจนถึงที่สุดจนขาดการพิจารณาเหตุผลในด้านอื่นๆ ทางสังคมและจิตวิทยา คำอธิบายยังมีเค้าโครงความคิดแบบจิตนิยม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า กำเนิดของจักรวาล และพิธีกรรมต่างๆ แสดงว่ามนุษย์ตกอยู่ภายใต้อำนาจของพระเจ้าและเป็นหนี้พระเจ้า หิริยันนะพยายามชี้ให้เห็นว่า ความสำนึกเช่นนี้ไม่ได้มีอยู่ในคนสามัญทั่วไป แม้แต่คนชั้นสูงก็เช่นกัน และยังสังเกตได้ว่า ความคิดเรื่องศีลธรรมยังไม่ปรากฏขึ้นเด่นชัดในสมัยพระเวท ในอุปนิษัท หิริยันนะมีทัศนะว่าอุปนิษัทเป็นปรัชญาที่เป็นปฏิบัติกษ์

ต่อพิธีกรรมต่าง ๆ โดยถือว่าเป็นการกระทำที่โง่เขลา และเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองในรูปแบบหนึ่ง ดังหน้า ๒๘ :–

> "กษัตริย์เป็นอุปถัมภกของพราหมณ์ และลัทธิต่าง ๆ แม้จะมีกำเนิดในท่ามกลางพวกพราหมณ์ก็ตาม แต่ก็ได้รับการต้อนรับจากกษัตริย์ก่อนแทนที่จะเป็นฝ่ายที่ถูกครอบด้วยพิธีรีตองคือพวกพราหมณ์เอง"

นอกจากนี้ **หิริยันนะ** ก็ได้วิจารณ์ว่า การวางเงื่อนไขที่จะสอนคนบางคนที่เหมาะสมนั้นไม่ใช่ลักษณะเฉพาะของอินเดีย เพราะในปรัชญาตะวันตกก็มี เช่น **เฮราคลิตุส** นักปรัชญากรีกโบราณเคยกล่าวว่า "ถ้าผู้ใดต้องการทอง ผู้นั้นต้องขุดเอา มิฉะนั้นเขาก็ต้องพอใจอยู่แค่ฟาง"

ความคิดในอุปนิษัท เริ่มปรากฏร่องรอยแบบเอกเทวนิยมเป็นครั้งแรกด้วยข้อความว่า "ทุกสิ่งคือพรหมัน" และยืนยันความคิดแบบจิตนิยมอย่างหนักแน่นว่า "ไม่มีสิ่งใดในจักรวาลที่ไม่มีจิตเป็นประธาน แม้ว่าสิ่งนั้น ๆ จะไม่เป็นจิตก็ตาม" (หน้า ๓๑) คำอธิบายเรื่องพรหมันหรือปรมาตมันซึ่งเป็นตัวตนสูงสุดเที่ยงแท้ในอุปนิษัท มักเป็นโวหารเชิงเปรียบเทียบด้วยสัญลักษณ์ ทำให้ได้อรรถรสและเกิดความรู้สึกซาบซึ้ง แต่มิได้ทำให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น ยกตัวอย่างในหน้า ๓๕

> "นี่คืออาตมันภายในหฤทัยเล็กกว่าเมล็ดข้าวเปลือก เมล็ดข้าวบาเล เมล็ดผักกาด เมล็ดข้าวพ่าง หรือเปลือกเมล็ดข้าวพ่าง นี้คืออาตมันภายในหฤทัย ยิ่งใหญ่กว่าโลก ใหญ่กว่าภูมิระหว่างโลกและสวรรค์ ใหญ่กว่าสวรรค์ ใหญ่กว่าโลกทั้งหมด นี้คือพรหมัน ขอให้ข้าพเจ้าเป็นพรหมันเถิด เมื่อข้าพเจ้าได้จากโลกนี้ไป"

ในด้านข้อปฏิบัติ อุปนิษัทไม่ได้ชี้แนะหรือสนับสนุนให้มนุษย์แยกตัวออกจากสังคม แต่แสดงให้เห็นอย่างแจ่มแจ้งถึงความจำเป็นที่ต้องมีการจัดประเภทข้อปฏิบัติให้เหมาะสมกับความสามารถและอารมณ์ของบุคคล ดังที่พระประชาปติซึ่งเป็นจอมเทพได้แสดงโอวาทต่อมนุษย์ว่า "จงเป็นผู้มีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (ทฺต)" และ

> "มีข้อความในอุปนิษัทเดียวกันนี้อีกหลายแห่งได้แสดงว่าเทพเจ้าทั้งหลายไม่อนุญาตให้มนุษย์แยกตนออกจากสังคมหรือละเว้นจากศีลธรรมที่สัมพันธ์กับสังคม นี่ก็เป็นเพียงโวหารที่แสดงว่ามนุษย์ไม่ควรแยกจากสังคม จนกว่ามนุษย์จะได้ปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคม และได้ความนิยมชมชื่นจากสังคมเสร็จสิ้นแล้ว" (หน้า ๔๖)

ภาคที่สอง ยุคหลังพระเวทระยะแรก

กล่าวถึงพัฒนาการของปรัชญาอินเดียหลังยุคแนวความคิดทั่วไปตลอดจนปฏิกิริยาต่อความคิดทางปรัชญาที่ปรากฏในคัมภีร์พระเวท ซึ่งแยกออกได้เป็นความคิดสำคัญ ๆ ๒ แนว คือ แนวที่พยายามตีความพระเวทและแนวที่เป็นปฏิปักษ์ต่อพระเวท ความเป็นปฏิปักษ์นี้หมายถึงเป็นปฏิปักษ์ต่อคำสอนและประเพณีของพระเวทและสถาบันที่เกี่ยวข้องกับพระเวท ยังไม่มีหลักฐานปรากฏชัดเจนว่า ทัศนะนอกจารีตนี้มีต้นกำเนิดมาจากนักบวชหรือแหล่งอื่น แต่เป็นที่แน่ชัดว่า ทัศนะดังกล่าวมีอิทธิพลอย่างสูงต่อศาสนาพุทธ ศาสนาเชน และลัทธิโบราณบางลัทธิที่ไม่ยอมรับความเชื่อเกี่ยวกับพระผู้เป็นเจ้า

แนวที่พยายามตีความพระเวท เช่น ภควัทคีตา อันเป็นคัมภีร์สำคัญของอินเดียและมีเนื้อหาคำสอนมาจากมหากาพย์มหาภารตะยุทธอันเป็นวรรณคดีของโลก แง่คิดที่เป็นหัวใจของคำสอนคือกรรมนิยม หรือกรรมโยคะ ซึ่ง **หิริยันนะ** แปลว่า "การภักดีต่อหน้าที่อันเป็นพันธะทางสังคม" หิริยันนะได้กล่าววิเคราะห์ความหมายไว้ว่า

"สำหรับกรรมโยคะนั้น เราควรมองการกระทำไม่ใช่ในฐานะเป็นเครื่องมือ แต่ในฐานะเป็นจุดมุ่งหมายในตัวเอง นั่นคือ ความคิดถึงผลซึ่งจะเกิดจาก

การกระทำ จะต้องได้รับการกำจัดให้หมดจากจิตทั้งก่อนและในระหว่างการกระทำ คำว่ากรรมโยคะซึ่งพระศรีกฤษณะไม่รู้สึกเบื่อหน่ายต่อการกล่าวซ้ำแล้วซ้ำอีกนั้น จึงหมายถึงการกระทำกรรมโดยไม่คิดถึงการเก็บเกี่ยวผลใด ๆ เลยแม้แต่น้อย ธุระของท่านมีอยู่เฉพาะงานเท่านั้น หาใช่ผลของงานไม่" (หน้า ๗๓)

ในบทที่ว่าด้วยพุทธศาสนายุคต้น *หิริยันนะ* เข้าใจดีถึงปัญหาในเรื่องหลักคำสอนในพุทธศาสนาจึงได้ออกตัวไว้ตั้งแต่ต้นบทว่า

> "พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงรจนาคัมภีร์เล่มใดไว้ปรากฏว่ามีความคลุมเครือบางประการเกี่ยวกับคำสอนของพระองค์ ซึ่งได้มีการรวบรวมขึ้นไว้หลังจากปรินิพพานของพระองค์มาเป็นระยะเวลานาน เพราะฉะนั้น เราจึงไม่อาจถือได้ว่า เป็นคัมภีร์ที่แสดงสิ่งที่พระองค์ได้ทรงสอนไว้แน่นอน" (หน้า ๘๖)

ซึ่งต่างจากผู้รู้ท่านอื่น ๆ ที่พยายามตีความ หรือบักใจสรุปคำสอนของพุทธศาสนาไปในแนวทางอย่างใดอย่างหนึ่ง พร้อมกับกล่าวประนามการตีความแบบอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากตนว่าผิดหรือโง่เขลา นับว่าเป็นความคับแคบทางวิชาการอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ตาม แม้พุทธศาสนาจะมิได้ยอมรับความมีอยู่ของพระเจ้าเช่นเดียวกับคัมภีร์อุปนิษัท แต่ *หิริยันนะ* ก็มองเห็นว่า ความคิดเรื่องกฎแห่งกรรมมีส่วนที่เกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า กฎแห่งกรรมไม่ได้มาจากอุปนิษัทในทำนองประยุกต์ใหม่ และเปลี่ยนรูปไปดังที่*หิริยันนะ*เข้าใจ แต่กฎแห่งกรรมในพุทธศาสนาเกิดจากปัจจัยแวดล้อมภายนอกภายในกับความเป็นเหตุเป็นผลต่อกันอันเป็นสัจจะในสังคมปรากฏอยู่ทุกยุคสมัย จะเห็นได้ว่า มีรูปแบบและเนื้อหาแตกต่างจากของอุปนิษัท ทัศนะที่น่าสนใจคือ *อัตตาไหล* (fluid self) ในพุทธศาสนา ซึ่ง *หิริยันนะ* ได้พยายามอธิบายว่า self ของพุทธศาสนานั้นเปลี่ยนแปลง ไม่คงที่ ยึดมั่นไม่ได้ อันนำไปสู่ทัศนะเรื่องอนัตตาเป็นความหลุดพ้น ส่วนทัศนะที่เนื่องมาจากพระเวทสนับสนุนความคงที่ และความมีอยู่ของอัตตา (self)

ในบทที่ ๖ อันเป็นบทสุดท้ายของภาคนี้กล่าวถึงความเป็นมาและคำสอนของลัทธิเชน (Jainism) ซึ่งหมายถึง ลัทธิที่สอนถึงการเอาชนะตนเอง ทฤษฎีที่น่าสนใจทฤษฎีหนึ่งในลัทธิเชน คือ ทฤษฎีอะตอม อันเป็นท่าทีเชิงวัตถุนิยมที่ปรากฏอยู่ในปรัชญาอินเดียมานมนาน เมื่อราว ๖๐๐ ปีก่อน คศ. หรือใกล้เคียงกับพุทธกาล *หิริยันนะ* กล่าวว่า

> "ตามทฤษฎีของเชน อะตอมทุกอะตอมมีชนิดเดียวกัน แต่อะตอมเหล่านี้สามารถก่อให้เกิดสิ่งที่แตกต่างกันไม่สิ้นสุด ดังนั้นวัตถุตามความเข้าใจของเชนจึงมีธรรมชาติไม่จำกัด" (หน้า ๑๐๖)

น่าเสียดายที่ *หิริยันนะ* ไม่ได้อธิบายไว้ชัดเจนในบทนี้ว่า อะตอมของเชนมีลักษณะเป็นวัตถุหรือเป็นจิตกันแน่ ซึ่งต่างจากคำอธิบายของ **Dr. Chandradhar Sharma** ใน ***Indian Philosophy : A Critical Survey*** ที่บ่งไว้อย่างชัดเจนว่า "อะตอม (อณู) ก็คือส่วนที่เล็กที่สุดของสสารที่ไม่อาจแบ่งย่อยต่อไปได้อีก วัตถุเชิงประสม (สังขตะ หรือ สกันธะ) ของโลกแห่งสสารรวมทั้งประสาทสัมผัส จิต (มนัส) และลมหายใจล้วนเป็นการประกอบกันเข้าของอะตอมทั้งสิ้น" ซึ่งในแง่นี้ก็พ้องกับความคิดของ *เดโมคลิตุส* กับ ลิวซิปปัส นักปรมาณูนิยมชาวกรีกโบราณ ที่มีชีวิตอยู่ราว ๖๐๐ ปีก่อน คศ. เข้าอย่างประหลาด

ภาคที่สาม ยุคระบบปรัชญา

กล่าวถึงปรัชญาระบบต่าง ๆ ที่ถือกำเนิดขึ้นในอินเดียทั้งที่พัฒนามาจากพระเวทและพัฒนามาจากลัทธินอกจารีต เริ่มต้นด้วยลัทธิวัตถุนิยมของอินเดีย คือ ลัทธิจารวาก ซึ่ง *หิริยันนะ* ตีความว่า "มีคำพูดไพเราะ" (จารุวาก) ลัทธินี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ในด้านลบอยู่มาก ล้วนแต่จากปรปักษ์ทั้งสิ้น ทำให้ไม่อาจประเมินคุณค่าได้อย่างเที่ยงธรรม ลักษณะสำคัญของลัทธิจารวากก็คือ การถือเอาปัจจุบันเป็นที่ตั้ง และสนับสนุนการหาความรู้จากประสบการณ์ทางวัตถุ จัดว่าเป็นปลายสุดอีกด้านหนึ่งของความคิดในปรัชญา

อินเดีย ส่วนในบทปูรวมีมางสา อันเป็นแนวความคิดสืบเนื่องมาจากพระเวท *ทิริยันนะ* อธิบายข้อมูลได้ชัดเจนดี ซึ่งต่างจากบทอื่น ๆ ที่เนื้อหาข้อมูลกระจัดกระจายและไม่เด่นชัดเนื่องจากพยายามตีความและวิพากษ์วิจารณ์ตามความเห็นของตนเองเสียเป็นส่วนมาก

โดยทั่วไปแล้ว ความยากของ*ปรัชญาอินเดียสังเขป* เล่มนี้ไม่ได้อยู่ที่เนื้อหาเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่มีศัพท์ภาษาสันสกฤตมาก ตอนท้ายของเล่มเป็นศัพทาธิบาย แต่อธิบายศัพท์ไว้เพียงไม่กี่ตัวและอธิบายเฉพาะศัพท์หมวดใหญ่เท่านั้น ตลอดทั้งเล่มเต็มไปด้วยศัพท์ภาษาสันสกฤตซึ่งถ้าผู้อ่านไม่มีพื้นความรู้ทางด้านภาษาดังกล่าวมาก่อนย่อมไม่อาจเข้าใจได้ แม้ว่าจะพยายามค้นหาความหมายเอาจากรูปประโยคแล้วก็ตาม เช่นคำว่า ภาควตะ ทิพยภาพ ไวราคธรรม เป็นต้น การจัดแบ่งเนื้อเรื่องค่อนข้างกระจัดกระจาย ไม่ต่อเนื่องเป็นหมวดหมู่เท่าที่ควร การแบ่งเนื้อเรื่องออกเป็น ๓ ภาค และแต่ละภากก็อธิบายปรัชญาระบบต่าง ๆ โดยไม่ต่อเนื่องกันตามกาลเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคที่สอง และภาคที่สามทำให้มองพัฒนาการของความคิดได้ค่อนข้างยาก ท้ายเล่มก็ไม่มีดรรชนีเหมือนตำนฉบับทำให้ค้นคว้าอ้างอิงข้อความบางตอนไม่ได้ นอกจากนี้ผู้แปลยังตัดเชิงอรรถของต้นฉบับทั้งหมด เป็นการตัดหนทางความรู้เกี่ยวกับที่มา และเอกสารอ้างอิงเอาเลยทีเดียว อย่างไรก็ตาม สำนวนการแปลจัดอยู่ในขั้นดี เก็บความได้ครบ รูปประโยคไม่สับสนจนยากเกินความเข้าใจ สังเกตได้ว่าผู้แปลพยายามระมัดระวังการใช้ภาษาและเข้าใจเลือกใช้คำ เช่น "เอกเทวนิยม ที่ได้ช่องเกิดขึ้น" ซึ่งแปลมาจาก Opportunist Monotheism ความประณีตในผลงานก็มีอยู่มากพอที่จะไม่ปล่อยคำผิดออกมาบ่อยครั้งจนรกตาเหมือนกับหนังสือแปลทางวิชาการหลายเล่มที่ให้ความสำคัญต่อปริมาณในการผลิตมากกว่าคุณภาพ

ภัทรพร สิริกาญจน

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นใหม่

ริชาร์ด สตอร์รี่ เขียน

ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข, พรรณี สรุงบุญมี แปล

โครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์

สมาคมสังคมศาสตร์ แห่งประเทศไทย ๒๕๒๐

๒๓๗ หน้า

ราคา ๓๐ บาท

หนังสือเล่มนี้ความจริงไม่ใช่หนังสือใหม่ เพราะเขียนขึ้นตั้งแต่ปี ๑๙๖๐ หลังจากนั้นนำมาปรับปรุงพิมพ์ใหม่หลายครั้ง จนกระทั่งครั้งสุดท้าย ปี ค.ศ. ๑๙๖๙ การที่เพิ่งถูกหยิบยกมาแปลเป็นภาษาไทยเมื่อไม่นานมานี้ก็เป็นที่น่ายินดีว่า ได้มีตำราภาษาไทยเกี่ยวกับด้านประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นเกิดขึ้นอีกเล่มหนึ่งในขณะที่หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับญี่ปุ่นที่นักศึกษาจะได้ใช้ศึกษาค้นคว้านั้นมีอยู่น้อยมากในปัจจุบัน

เนื้อหาสาระ แบ่งออกเป็น ๑๑ บท ด้วยกัน และแบ่งเป็นตอนย่อย ๆ อีกต่างหาก ว่ากันไปตามลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ต้น คือ คริสตศตวรรษแรก ๆ การติดต่อครั้งแรกกับโลกตะวันตก การรุกรานจากประเทศตะวันตก การปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย การร่วมมือ การสร้างความมั่นคง สมัยแห่งความรุ่งเรือง เหตุการณ์ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๒๐ ถึง ๑๙๒๙ เหตุการณ์ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๓๑ ถึง ๑๙๔๑

สงครามภาคพื้นแปซิฟิค การยึดครอง และจบท้ายลงด้วยญี่ปุ่นใหม่ อนึ่ง ดูจากชื่อเรื่องแล้วน่าจะคิดว่าเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่ ซึ่งถือว่าเริ่มต้นจากการที่ญี่ปุ่นเปลี่ยนประเทศให้ทันสมัยในสมัยเมจิ ในตอนกลางคริสตศตวรรษที่ ๑๙ แต่ปรากฏว่าผู้แต่งได้ย้อนกล่าวถึงประวัติศาสตร์ก่อนหน้านั้นนับพันปีไว้ด้วยใน ๓ บทแรก อย่างสั้น ๆ ทำให้ได้สัมผัสกับเหตุการณ์ช่วงนี้อย่างผิวเผิน แต่ก็คงจะเป็นจุดประสงค์ของผู้แต่งที่ไม่เห็นเหตุการณ์ตอนนี้เป็นสาระสำคัญ นอกจากจะให้หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสืออ่านสำหรับคนทั่วไปที่ไม่มีพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นมาก่อน ๓ บทแรก เท่ากับเป็นการปูพื้นฐาน ประเด็นสำคัญที่ผู้แต่งพยายามจะเน้นถึงผู้วิจารณ์คิดว่าคือ อิทธิพลตะวันตก และปฏิกิริยาของญี่ปุ่นที่สนองตอบต่อการเข้ามาของอิทธิพลตะวันตกมากกว่าดังได้กล่าวไว้ในบทนำว่า

> "สิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้เขียนสนใจที่จะเขียนประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่อันเป็นงานที่ท้าท้ายอยู่มาก ก็คือการตอบสนองที่ชาวญี่ปุ่นกระทำต่อการรุกรานของโลกตะวันตกการตอบสนองนี้มีทั้งความรัก และความเกลียดผสมผสานกันอยู่อย่างชัดแจ้ง ทำนองเดียวกันการตอบสนองของอินเดียและจีน แต่ญี่ปุ่นเป็นประเทศแรกในเอเชียที่สามารถเปลี่ยนแปลงเป็นประเทศอุตสาหกรรมและสามารถนำอาวุธของชาติตะวันตกมาประหัตประหารชาติตะวันตกเอง โลกตะวันตกจึงได้ลิ้มรสการรุกรานแบบทันสมัย จากโลกตะวันออกเป็นครั้งแรกโดยญี่ปุ่น และได้ตอบสนองต่อญี่ปุ่นด้วยความรู้สึก ทำนองเดียวกับที่ญี่ปุ่นได้เคยประสบมาก่อน การแสดงอำนาจตอบโต้กันระหว่างญี่ปุ่นกับชาติตะวันตกส่วนใหญ่เกิดขึ้นไม่นานมานี้จนยากที่จะลืมได้ และสภาพนี้เอง ได้กำหนดภาพประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา"

การย้ำถึง interaction ระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศตะวันตกว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดประวัติศาสตร์ทำให้หนังสือเล่มนี้มุ่งไปในทางเสนอข้อเท็จจริงทางด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศเสียมากกว่าที่จะแจกแจงปัจจัยอื่น ๆ ภายในประเทศ ซึ่งผู้วิจารณ์ก็เห็นว่ามีส่วนกำหนดประวัติศาสตร์ เช่น พื้นฐานทางเศรษฐกิจ และกระบวนการทางสังคม เป็นต้น ถึงแม้จะมีกล่าวถึงเรื่องนี้อยู่บ้าง แต่ก็เพียงเล็กน้อยเมื่อเทียบกับทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าหนังสือเล่มนี้มีความคล้ายคลึงกับเรื่องของ Beers and Clyde, The Far East : History of the Western Impaet and the Eastern Response ในรูปของการเสนอเรื่อง แต่หนังสือของ Beers and Clyde จะมีสาระทางวิชาการมากกว่า

ในขณะเดียวกันผู้แต่งได้ชี้ถึงลักษณะผสมผสานระหว่างของต่างชาติกับญี่ปุ่นดั้งเดิมที่มีอยู่ในสังคมญี่ปุ่น โดยการยกเอาครอบครัวของนาย Saito ขึ้นมาเป็นตัวอย่างว่ามีทั้งความผสมผสานและความขัดแย้งกันในตัว อันได้แก่ความขัดแย้งทางด้านความคิดเห็นและค่านิยมนั้น มีสาเหตุมาจากอิทธิพลต่างประเทศที่เข้ามาในญี่ปุ่นถึง ๔ ครั้งด้วยกัน ถึงอิทธิพลจีน อิทธิพลตะวันตกในรูปการเผยแพร่ศาสนาอิทธิพลรุกรานจากตะวันตก และอิทธิพลสหรัฐในสมัยหลังสงคราม ผู้วิจารณ์เห็นว่าเมื่อผู้แต่งหยิบยกปัญหานี้ขึ้นมาพูดแล้ว ผู้แต่งไม่ได้อธิบายละเอียดถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดสภาพเช่นนี้เพียงพอ ที่จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจ เช่น ผู้วิจารณ์เห็นว่าลักษณะสัมพันธภาพแบบ Oyabun–Kobun (บิดา–บุตร) น่าจะนำมากล่าวถึงด้วย เป็นต้น

โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ผู้แต่งพยายามเสนอข้อมูลที่เป็นกลาง แต่บางครั้งก็อดไม่ได้ที่จะเอาตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้อง เช่น ผู้แต่งเป็นคนอังกฤษ ก็มักจะเปรียบเทียบกับประเทศอังกฤษ

ในหน้า ๒๒๙ ได้เปรียบแมคอาเธอร์ ว่าเป็นคนมีสติปัญญาแบบเคอร์สัน (เป็นมาควิสคนแรกที่ได้เป็นอุปราชประจำอินเดีย)

หน้า ๒๔๓ กล่าวถึง โยชิดะ นายกรัฐมนตรีในสมัยหลังสงครามว่า "อาจเป็นเพราะความภูมิฐานของเขาที่ครองความเป็นอังกฤษ ดังแสดงออกทางการแต่งกาย และการนั่งรถโรลสรอยส์ซึ่งเชื่อว่าเป็นคันเดียวในกรุงโตเกียว.....ทำให้โยชิดะ เป็นที่นิยมของประชาชน"

ในบทสุดท้ายที่กล่าวถึงญี่ปุ่นใหม่ในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ผู้วิจารณ์คิดว่ามีข้อบกพร่องที่ทำให้หนังสือเล่มนี้ไม่ทันสมัยเท่าที่ควร ควรจะมีการ revise ใหม่ หรืออย่างน้อยผู้แปลก็ควรจะทำหมายเหตุเพิ่มเติม คือผู้แต่งได้หยิบยกปัญหาทางด้านความสัมพันธ์ ระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีน และญี่ปุ่นมาวิเคราะห์ในหน้า ๒๕๓-๒๕๕ นั้น ผู้แต่งได้มาวิเคราะห์ถึงปัญหาการรับรองรัฐบาลปักกิ่ง ว่าถึงแม้ว่าการค้าระหว่างรัฐบาลทั้งสอง จะขยายตัวขึ้นในระยะหลังสงครามมีการเจรจารับรองข้อตกลงทางการค้า แต่ก็ไม่มีผลทำให้ญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงนโยบาย การที่ไม่รับรองสาธารณรัฐประชาชนจีน+ญี่ปุ่นยังมีเหตุผลที่ดีในการรักษาความสัมพันธ์กับ ฟอร์โมซา

ข้อความนี้ควรจะมีการแก้ไขใหม่ เพราะในปัจจุบันไม่ได้เป็นเช่นนี้แล้ว ญี่ปุ่นได้เปลี่ยนนโยบายไปรับรองรัฐบาลปักกิ่ง แทนรัฐบาลจีนคณะชาติ ตั้งแต่ปี ๑๙๗๒

นอกจากนี้ในหน้า ๒๕๖ ที่กล่าวถึงปัญหาโอกินาวา ว่า

"ความร้อนใจของญี่ปุ่น ในอันที่จะได้เกาะนี้กลับคืนมาให้ชาวริวกิวจะยิ่งมากขึ้น แต่ตราบใดที่สงครามเย็น ยังคงดำเนินอยู่อนาคตที่อเมริกันจะถอนตัวออกจากบริเวณนี้ก็ยังคงห่างไกลมาก"

ความจริงนั้น ปัญหาโอกินาวาได้สิ้นสุดลงไปแล้วหลังจากที่อเมริกาคืนหมู่เกาะนี้ให้กับญี่ปุ่นในกลางปี ๑๙๗๒

ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าหนังสือเล่มนี้จะสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ถ้าผู้แปลจะทำหมายเหตุอธิบายเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงข้อเท็จจริงที่ถูกต้องในปัจจุบัน การทำหมายเหตุไว้ท้ายหน้านั้น ผู้แปลได้ทำไว้บ้างในตอนอื่น ๆ เช่นในหน้า ๒๓๗ ก็น่าที่จะทำในบทนี้ด้วยเกี่ยวกับการแปล โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ผู้แปลใช้ภาษาที่อ่านเข้าใจง่าย ๆ ธรรมดา ไม่ได้นำเอาศัพท์แสงทางวิชาการมาใช้มากนัก ทำให้หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่น่าอ่านเล่มหนึ่ง อย่างไรก็ตามผู้วิจารณ์เห็นว่ายังมีข้อบกพร่องอยู่บ้างบางประการที่น่าจะหยิบยกขึ้นมากล่าวในที่นี้คือ

๑. การแปลคำภาษาญี่ปุ่นที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษเป็นไทยนั้น จะต้องใช้ความรู้ทางภาษาญี่ปุ่นพอสมควร หรือมิฉะนั้นควรจะใช้หลักเกณฑ์ที่เป็นที่ยอมรับการตามพจนานุกรมเหมือนกับหนังสือระบบการปกครองญี่ปุ่น ของอาจารย์ เขียน ธีระวิทย์ ซึ่งท่านได้อธิบายถึงหลักเกณฑ์การแปลคำภาษาญี่ปุ่นไว้ข้างหน้า ผู้วิจารณ์เข้าใจว่าผู้แปลคงจะไม่ได้ใช้หลักเกณฑ์อะไร จึงทำให้การแปลคำภาษาญี่ปุ่นบางคำไม่แน่นอน และไม่เหมือนกันในแต่ละแห่ง เช่น

คำว่า **Ashikaga** ในหน้า ๓๘ ผู้แปล แปลว่า อาชิคากะ แต่ในหน้า ๔๑ กลับแปลเป็นไทยว่า อาชิกากะ ผู้วิจารณ์เห็นว่า ควรจะแปลว่า อาชิคางะ ซึ่งตามสำเนียงโตเกียวแล้วเสียงที่อยู่กลางหรือท้ายมักจะออกเสียง งะ

หน้า ๑๕๐ **Rensiekai** — แปล เคนเซไค

,, ๑๐๓ ,, เคนเซอิไค

ในหน้า ๔๑ คำว่า ,, **Ozuchi** ผู้แปล แปลว่า อาสึชิ แต่ในหน้า ๔๔ แปลว่า อาซูชิ เป็นต้น

๒. การใช้ตัวเน้นหนักนั้นผู้วิจารณ์เข้าใจว่าผู้แปลคงจะมีจุดประสงค์ใช้กับชื่อคน หรือสถานที่ที่สำคัญที่เอ่ยขึ้นเป็นครั้งแรก แต่มีอยู่บางตอนที่ผู้แปลใช้ตัวเน้นหนักโดยไม่จำเป็น ในขณะที่ชื่อนั้นกล่าวถึงมาแล้ว เช่น ในหน้า ๔๔ ฮิเดโยชิ และบางตอนผู้แปลลืมที่จะใช้ตัวเน้นหนัก เมื่อกล่าวถึงเป็นครั้งแรก เช่นในหน้า ๑๙๗ ที่กล่าวถึง มัตสึโอะ โยสเกะ ผู้วิจารณ์เห็นว่า

ผู้แต่งควรระมัดระวังการใช้คำเน้นให้มากกว่านี้เพราะจะทำให้หมดความหมายไป

๓. โดยทั่วไปแล้วผู้แปลคงจะใช้ความพยายามอย่างยิ่งแปลให้เป็นภาษาไทย บางตอนที่มักจะติดสำนวนฝรั่งซึ่งผู้แปลส่วนใหญ่มักจะสำนวนฝรั่ง อาจเป็นเพราะพยายามที่จะคงความหมายเดิมจนเกินไปก็เป็นได้ เช่น

หน้า ๔๘ ชีวิตทางด้านวัฒนธรรมแห่ง คณาธิปไตย แสดงให้เห็นถึงการกระทำอันยิ่งใหญ่ แปลมาจาก The cultural life of The Oli garchy However, Showed great activity

หน้า ๒๒๓ ถ้าหากการอธิบายเท่าที่ของฝ่ายสัมพันธมิตรกระทำไม่ได้อย่างกระจ่างแล้ว แปลมาจาก If further clarification of The allitude of The Allied was impowaible

๔. การแปลคลาดเคลื่อน มีบางตอนที่ผู้วิจารณ์ผู้แปลตีความหมายผิดไป คือ

หน้า ๑๒๓—การแต่งตั้งหรือถอดถอนรัฐมนตรีเป็นพระราชอำนาจขององค์จักรพรรดิ์ผู้ซึ่ง (ดังที่อิโตประกาศ) ทรงไว้ซึ่งเสรีภาพโดยเด็ดขาดในการที่จะเลือก *คณะองคมนตรี* ของพระองค์.....

คำว่าคณะองคมนตรีนั้นผู้แปลแปลจาก advisors ผู้วิจารณ์เห็นว่าในที่นี้ผู้แต่งน่าจะหมายถึง คณะรัฐมนตรีมากกว่า เพราะรัฐธรรมนูญเมจิ ได้กำหนดหน้าที่ของคณะรัฐมนตรีไว้ว่าทำหน้าที่ถวายคำปรึกษาแก่พระมหาจักรพรรดิและรับผิดชอบในบัญหานั้น ๆ

หน้า ๑๔๒—โยชิเดะ ชิเงะ เขาได้เป็นนายกรัฐมนตรีต่อจากชิเดฮารา เมื่อฤดูใบไม้ผลิ ค.ศ. ๑๙๖๔ มาจนบีเศษ ผู้วิจารณ์คิดว่าแปลหรือพิมพ์คลาดเคลื่อนควรเป็น ค.ศ. ๑๙๔๖

อย่างไรก็ตามผู้วิจารณ์ต้องขอชมเชยผู้แปล ที่ได้ทำให้หนังสือเล่มนี้ได้ใช้เป็นพื้นฐานเป็นอย่างดีสำหรับนักศึกษาที่ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับญี่ปุ่น ในขณะที่หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับญี่ปุ่นมีน้อยมากและนักศึกษามักจะไม่เต็มใจที่จะใช้หนังสือภาษาอังกฤษ ถึงแม้ว่าหนังสือเล่มนี้จะกล่าวเป็นเชิงบรรณาธิบายถึงประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นโดยทั่ว ๆ ไปเพียงผิวเผิน ไม่เหมาะกับผู้ที่ต้องการค้นคว้าอย่างลึกซึ้ง แต่อย่างน้อยก็มีประโยชน์ที่จะเป็นหนังสือเบื้องต้นสำหรับนักศึกษา และผู้ที่เริ่มสนใจเกี่ยวกับญี่ปุ่นโดยเฉพาะ

นันทวดี จันทราทิพย์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

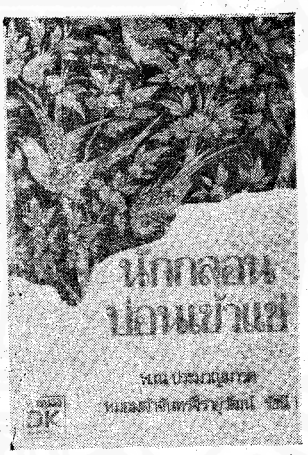

นักกลอนบ่อนเข้าแช่

หม่อมเจ้าจันทร์จิรายุวัฒน์ รัชนี (พ.ณ ประมวญมารค) ไฉไล และ อุษา เทพหัสดิน ณ อยุธยา รวบรวมและเรียบเรียงในวโรกาสที่ครบร้อยปี น.ม.ส. และ ครูเทพ พ.ศ. ๒๕๒๐ กรุงเทพฯ ดวงกมล ๒๕๒๐

๖๔๗ หน้า ๖๐ บาท

หนังสือที่ชื่อเรื่อง ปกและรูปเล่ม ดึงดูดใจผู้อ่านทันทีที่เห็น เล่มนี้แบ่งเนื้อหาออกเป็นสองภาคเกือบจะเท่า ๆ กันคือภาคละ ๓๐๐ หน้าเศษ ภาคแรกให้ชื่อรวมว่า "นักกลอนบ่อนเข้าแช่" ประกอบด้วยเนื้อหาตั้งแต่บทที่ ๑ ถึงบทที่ ๖ คือ ความนำ เสภาสังกาสักรวาจากประมวญวัน สักรวา ๖๐ ปี น.ม.ส.—๑๐๐ ปี

ครูเทพ โคลงกลอนของครูเทพ ชมรมกลอนของ น.ม.ส ส่วนภาคที่สองให้ชื่อรวมว่า "กวีในสมัยรัชกาลที่ ๙" แบ่งออกเป็น ๔ บท ต่อไปจากภาค ๑ เลย คือ บทที่ ๗ กวีหลังสงคราม บทที่ ๘ กวีร่วมสมัย บทที่ ๙ สายธารใหญ่แห่งกวีวัจนะ และ บทที่ ๑๐ กวีเมื่อร้อยบีกวี

แม้ว่าในหน้าชื่อเรื่องจะปรากฏชื่อ ไฉไลและอุษา เทพหัสดิน ณ อยุธยา ธิดาของครูเทพเป็นผู้รวบรวมและเรียบเรียงอยู่ด้วยก็ตาม เมื่อตรวจดูตั้งแต่ต้นจนจบอย่างละเอียดแล้วแน่ใจว่าส่วนที่เป็นข้อเขียนบรรยายทั้งหมดเป็นของ ม.จ. จันทร์จิรายุวัฒน์ รัชนี แต่ท่านเดียวดังที่ปรากฏอยู่บนปกหน้าของหนังสือ

ที่ว่าชื่อเรื่องดึงดูดใจผู้อ่านทันทีที่เห็นก็เพราะคำว่า "เข้าแช่" ซึ่งบัจจุบันใคร ๆ ก็คงจะเขียนว่า "ข้าวแช่" เป็นแน่ คำอธิบายจุดสำคัญเรื่องนี้อยู่ที่หน้า ๔๗ ของหนังสือ ม.จ. จันทร์จิรายุวัฒน์ ทรงยืนยันว่าเดิมตั้งแต่สุโขทัยเป็นต้นมาเราเขียน "ข้าว" ว่า "เข้า" แน่ มาเปลี่ยนกันทีหลังก็เพราะกวีต้องการสัมผัสในร้อยกรองที่ถูกต้องจริง ๆ "เข้า" จะไปสัมผัสกับคำที่เขียนด้วย "–าว" ไม่ได้เลย นอกจากคำนี้ ท่านผู้เขียนยังได้อธิบายถึงการเขียนคำอื่น ๆ ที่บัจจุบันกลายรูปไปแล้ว เช่นคำว่า น่า–หน้า ถ้า–ท้า เถ้า–เผ่า ฯลฯ พร้อมทั้งตัวอย่าง ส่วน "บ่อนเข้าแช่" นั้น "...*มีประวัติมาดังนี้ ในหนังสือประมวญมารคและประมวญวัน พวกพระสหายมักแต่งสักรวามาลงกันตามที่เห็นว่ามีข่าวอะไรที่สะกิดใจสะกิดอารมณ์ขวนให้แต่ง บางทีก็เล่นเป็นเรื่อง (เช่น สักรวาไปรษณีย์เล่นเรื่องรามเกียรติ์) ในการนี้ท่านมิได้ใช้พระนามและนามจริงกัน มิได้ใช้นามปากกากันแต่สมมุติว่าต่างคนต่างเป็นเจ้าของวงสักรวา ใช้ชื่อวงเป็นนามปากกา วันอาทิตย์หนังสือพิมพ์หยุด พวกท่านที่มาเฝ้าตอนเย็น ๆ ทุกวัน ก็อาจมาตั้งแต่เช้า รับประทานอาหารร่วมโต๊ะเสวยแล้วอยู่ต่อจนค่ำ บางวันในฤดูร้อนท่านเสวยเข้าแช่ (ข้าวแช่) เจ้าของวงสักรวาเลยได้ชื่อว่า นักกลอนบ่อนเข้าแช่.....*" (หน้า ๖๑–๖๒) นักกลอนในบ่อนนี้ได้แก่ท่านผู้ริเริ่ม "เสภาสภา" ๘ วงก่อน แล้วเพิ่มภายหลังอีก ๔ วง เมื่อมีการบอก "สักรวาไปรษณีย์ชุดที่ ๒" รวมเป็น ๑๒ วง คือ

วงประมวญมารค	กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์
วงพญาไท	พระยาอุดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์
วงตลาดแขก	เจ้าพระยาพลเทพ
วงศาลาแดง	พระยาสุรินทราชา
วงจุลนาค	เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
วงสาธร	พระยาประภากรวงศ์
วงท้องสนามหลวง	ม.จ. จันทร์จิรายุวัฒน์ รัชนี
วงสนามหลวง	พระยาประกิตกลศาสตร์
วงปรีดาลัย	พระนางเธอลักษมีลาวัณ
วงคอนเวนต์	คุณหญิงสุพรรณสมบัติ
วงบั้น	พระยาคำรงแพทยาคุณ
วงประตูน้ำ	พระวุฒิภาคภักดี

เนื้อหาในภาค ๑ ของ "นักกลอนบ่อนเข้าแช่" นี้แน่นด้วยเรื่องที่น่าสนใจเกี่ยวกับวรรณคดีทั้งทั่ว ๆ ไป และโดยเฉพาะในระยะของ น.ม.ส. และครูเทพ ผู้อ่านจะได้อ่าน **เสภาสภา** เรื่องขุนช้างขุนแผน ศรีธนญไชย ซึ่งท่านที่เคยเป็นนักบริหารเหล่านี้ถกกันเป็นกลอนเกี่ยวกับบัญหาต่าง ๆ ของประเทศไทย **สักรวาไปรษณีย์** เรื่อง รามเกียรติ ซึ่งก็เล่นกระทบเรื่องที่เป็นจริงเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาลในยุคนั้น โดยมีกติกาการแต่งว่า "*แต่งให้ทันวันละบท กำหนดไว้*" (หน้า ๑๖๒) **สักรวาชุด** ด้านซึง ล้อตเตอรี่ เลือกตั้ง ชายสามโบสถ์ **สักรวากลอนสด** ในงานแซยิดของน.ม.ส. และ ครูเทพ ซึ่งท่านผู้แต่งได้บรรยายบรรยากาศในงานไว้ชัดและสดใสมาก แถมยังมีสักรวาอื่น ๆ อีกไปจนถึง **ชมรมกลอนของ น.ม.ส.**

ที่น่าสนใจมากคือ **โคลงกลอนของครูเทพ** (บทที่ ๕) กวีประเภท **humanist** ของไทย ในชุด โลกมายา เศรษฐกิจ โลกลีลา และวันไทยรอด ซึ่งเป็นงานชิ้นสุดท้ายของครูเทพประพันธ์ไว้ก่อนสิ้นชีวิตเพียงสามเดือน

ผู้อ่านจะได้เกร็ดความรู้ที่ไม่เคยทราบมาก่อนเช่น ที่มาของนามปากกา "นกแก้ว" และ "เขียวหวาน" เคล็ดในการแต่งสักรวาไปจนถึงความคิดเห็นของผู้แต่งเกี่ยวกับเรื่องที่มีผู้ตำหนิบทอัศจรรย์ในพระลอ เหตุใดเรื่อง ขุนช้างขุนแผน เตลงพ่าย ยวนพ่าย สามกรุงพระลอ เบ็นมหากาพย์ไม่ได้ และทำไมเรื่อง ท้าวฮุ่งขุนเจืองจึงเบ็นมหากาพย์ งานบางตอนของกวีที่ปรากฏในภาคที่ ๑ นั้นก็มีลักษณะชวนขันเช่น บทสักรวาบทหนึ่งของ "อ่างแก้ว"

สักรวาฉันรักเธอสะสะสะเสมอแก้ว
โอ้ติดแล้วสามโบสถ์โสดอะอะอะอับเฉา
ใช่หย่าร้างยะยะยะอย่างนี้มีแต่เรา
เจ้าฉะฉะฉะฉ่านเก่าคงติดขัดอัคคี
มะมะมะเหมือนอิเหนาคราวร้างห่างจินตะหรา
ที่กาหลังยังมากากากากะจี๋กะจี๋
ถ้าหายโกรธหายขึ้งถึงคะคะคะครึ่งปี
มาสู่สีกันใหม่นะสะสะสะเสมอเอย

หรือในบท โลกลีลา ของครูเทพ ที่ประพันธ์ไว้ตั้งแต่ปี ๒๔๘๐ ผู้อ่านจะเห็นความ "ทันโลก" ของกวีผู้นี้อย่างแจ่มชัด เพราะท่านได้เขียนถึง "กะรีลลาวอร์-แฟร์ และเรื่อง "ความเบ็นกลาง" ไว้แล้วตั้งแต่ครั้งกระโน้น พร้อมทั้งแสดงความเห็นไว้ชัดว่า

จุดกลางนี้ช่างหายาก *เรามักค่อนมากไปได้*
ค่อนซ้ายป่ายขวาร่ำไป *เมื่อไรจะได้พบมัน*
พบแล้วฤๅหวังยุติ *โลกสิอนิจจังกาลกั้น*
ใครเข้าสู่กลางทางนั้น *ยึดไว้ให้มั่นมือถือ*
อย่าให้พลาดหลุดหวุดหวิด *ขาดนิดเลยหน่อยยุ่งขิง*
อำนาจอนิจจังขลังยิ่ง *ยึดนิ่งนานพอก็ดี*

เมื่อถึงตอนนี้ทำให้เห็นว่าภาคหนึ่งของ "นักกลอนบ่อนเข้าแช่" เบ็นหนังสือที่มีคุณค่าทางวรรณคดีเล่มหนึ่ง แต่แปลกที่จุดประสงค์ของผู้แต่งที่บ่งไว้ในคำนำและในเนื้อเรื่องนั้นพึ่งดูขัดแย้งกันอยู่ เพราะในคำนำท่านเขียนไว้ชัดเจนว่า

"พ.ศ. ๒๕๑๕ เบ็นปีที่จวนครบ ๑๐๐ ปีประสูติของ น.ม.ส. และปีเกิดของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (ครูเทพ) ข้าพเจ้าจึงทำหนังสือเล่มนี้โดยรวบรวมบทของ น.ม.ส. และครูเทพที่แต่งหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. ๒๔๗๕ เบ็นส่วนใหญ่แล้วต่อเรื่อยลงมาถึงปัจจุบัน ถ้าจะเรียกหนังสือนี้ว่าต่อจากสินกวีฉบับเดิมก็พอจะได้... กวีที่ดีสมัยนั้นมีมาก ที่มีชื่อเมื่อมีชีวิตอยู่แต่งานได้หายไปแล้วก็หลาย ข้าพเจ้าไม่ได้ติดตามเลือกมาลง เพราะถือว่าหนังสือนี้เบ็นของ น.ม.ส. และครูเทพเบ็นสำคัญ..." แต่ในหน้า ๙๘ ผู้เขียนกลับเขียนว่า

"ข้าพเจ้าตั้งใจทำหนังสือนี้ให้เบ็นหนังสือวรรณคดี ไม่ใช่ทำเรื่องของ น.ม.ส. โดยเฉพาะ ไม่ใช่เรื่องของนักกลอนบ่อนเข้าแช่ แต่นำเรื่องนั้นมาประกอบประวัติวรรณคดีในระยะ ๔๐–๕๐ ปี หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงทุกวันนี้..."

ท่านผู้แต่ง "นักกลอนบ่อนเข้าแช่" ให้ความรู้มากมาย แต่น่าเสียดายที่บางตอนการลำดับและแบ่งสัดส่วนมีจุดที่ไม่สมบูรณ์อยู่บ้าง เบ็นต้นว่าในความนำทรงแบ่งยุคของกวีตั้งแต่เสียกรุงจนถึงวันมหาวิปโยคเบ็น ๕ ยุค ซึ่งเหมาะสมและจำเบ็นอย่างยิ่งสำหรับการที่จะวิเคราะห์วิจารณ์ แต่เมื่อถึงส่วนขยายความ ทรงกล่าวไปชัดถึงยุคที่ ๔ เท่านั้น ยุคที่ ๕ ขาดหายไปบางตอนก็ดูเหมือนจะทรงเขียนเพลินจากจุดเดิมแตกไปไกลมากจนผู้อ่านเกือบลืมเรื่องเดิมแล้วจึงได้วกกลับมาใหม่ ทำให้ผู้อ่านรู้สึกสับสนอยู่บ้าง เช่น ในบทที่ ๒ หลังจากที่ทรงวิจารณ์เรื่องที่ว่าขุนช้างขุนแผนจะเบ็นมหากาพย์ได้หรือไม่ และทรงเปรียบเทียบกับวรรณคดีเรื่องอื่นหลายเรื่อง เมื่อถึงเรื่องพระลอทรงวิจารณ์ออกไปนอกเรื่องถึงบทอัศจรรย์ และการที่มีผู้โจมตีเรื่องนี้ จากนั้นจึงได้วกกลับมาสู่มหากาพย์เรื่องท้าวฮุ่งหรือขุนเจือง แล้ววกกลับไปถึงเรื่องพระลอ สามลอ และแกนลอใหม่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งความจริงน่าจะไปรวมอยู่กับเรื่อง เจ้าสามลอและนางอูบีมที่ทรงเล่าไว้อย่างละเอียดในภาคที่ ๒

เนื้อหาในภาคที่ ๒ ของ "นักกลอนบ่อนเข้าแช่" ถ้าเปรียบกับภาคที่ ๑ แล้ว นับว่าหลวมมากจนเห็นชัดในตอนต้น (หน้า ๓๑๗) ทรงเขียนไว้ว่าจะแยกกวีหลังสงครามและร่วมสมัยเป็น ๓ ระยะ ๆ ละ ๑๐ ปี แต่ในส่วนที่ขยายความ กวีในระยะที่ ๓ ขาดหายไปอีก หลังจากที่ทรงยกเอาลับแลกลอนสดและสักรวาเรื่องคาวีของกรมศิลปากรมาลงไว้ตลอดเรื่อง ข้อมูลเกี่ยวกับการเขียนเรื่อง "นักกลอนบ่อนเข้าแช่" เช่นที่ทรงรวบรวมสักรวาไว้ถึง ๑,๐๐๐ บท แต่เลือกมาเพียง ๔๕๐ บท และแยกเป็น ๔ ประเภท ท่านผู้แต่งก็เพิ่งจะมาพูดในบทที่ ๗ ทำให้ต้องย้อนกลับไปพูดถึงของเก่าอีก

อย่างไรก็ตามสักรวาเรื่องคาวี สักรวาไปรษณีย์ เรื่องสุวรรณหงส์ สักรวาสุภาษิตของอำแดงทอง และเรื่องเจ้าสามลอกับนางอุบีมนั้นสนุก ดี และให้ความรู้มากทีเดียว แม้ผู้อ่านบางท่านอาจจะมีความเห็นว่าเรื่องเจ้าสามลอนั้นน่าจะแต่งให้ดูเก่าไปจริง ๆ และไม่ต้องอาศัยอิทธิพลพระลอ ก็ตาม

สำหรับกวีร่วมสมัย ท่านผู้แต่งได้ยอมรับว่า "*ไม่ได้ศึกษางานของกวีร่วมสมัยอย่างจริงจัง*" (หน้า ๓๗๐) ที่กล่าวถึงและนำงานมาลงไว้ก็ได้แก่ สุดจิตต์ วงศ์เทศ ขรรค์ชัย บุญปาน เนาวรัตน์ พงศ์ไพบูลย์ อังคาร กัลยาณพงษ์ พ.ณ. ประมวญมารค และนิพนธ์ ขำวิไล ซึ่งสรุปแล้ว ท่านผู้แต่งทรงเลือกเอากวีตั้งแต่ท่าช้างถึงท่าพระจันทร์เท่านั้น และได้ออกจาก"บ่อนเข้าแช่" ไปสู่บ่อน "นายโต๊ะ ณ ท่าช้าง" และที่สุดก็ไปสู่บ่อนสุดท้ายคือ บ่อนกวีนักเรียนโรงเรียนสตรีจุลนาควัฒโนทัยพายัพ สาธิตของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นตอนที่ตรงกับที่ท่านผู้เขียนได้เกริ่นไว้ในคำนำว่า "*นักกลอนบ่อนเข้าแช่*" อาจถือว่าเป็น "*ตำราสอนให้เด็กแต่งโคลงกลอนทางลัด*"

ส่วนจุดประสงค์ในการเขียนเพื่อ "จะให้มีเรื่องทางวรรณคดีวิจารณ์และวรรณคดีเปรียบเทียบปนอยู่บ้าง" นั้น มาปรากฏในบทที่ ๙ (สายธารใหญ่แห่งกวีวัจนะ) และบทที่ ๑๐ (กวีเมื่อ ๑๐๐ บีกวี) ม.จ. จันทร์จิรายุวัฒน์ ได้สรุปว่า "ศิลปะเพื่อประโยชน์ของประชาชนนั้นมี แต่ศิลปะที่รับใช้ประชาชนไม่มี มีก็ไม่ใช่ศิลป" ส่วนวัตถุดิบสำหรับกวีนั้นได้ทรงแยกไว้อย่างย่อ ๆ เป็น ๕ ประการ คือ

๑. ธรรมชาติทุกประเภททั้งที่เย็นและดุ
๒. เวลาที่เป็น อกาลิโก
๓. การต่อสู้ ความกล้าหาญ และความรักชาติ
๔. ศาสนา ความแก่ชราและความตาย
๕. ความรักแบบอมตะ

น่าเสียดายที่ท่านผู้แต่งไม่ได้อธิบายเรื่อง "อารมณ์" ซึ่งเป็นวัตถุดิบของกวีให้ละเอียด ทำให้ผู้อ่านไม่อาจเข้าใจได้ว่าเหตุใดท่านจึงทรงมีความเห็นว่า "*พายุใต้ฝุ่นที่ก่อตัวขึ้นกลางมหาสมุทรแล้วโหมหมู่เกาะและบึกษ์ใต้ของเราก็มีความงาม แต่เมื่อเสร็จพายุแล้ว ภาพบ้านเรือนพังพินาศ ต้นไม้ล้ม ผู้คนตายเกลื่อน เหล่านี้ไม่อยู่ในสายธารของกวี ทุ่งข้าวเขียวขจีเป็นภาพงามตามธรรมชาติ ทุ่งที่แห้งแล้งหรือแม้แต่ทะเลทรายก็มีความงามไปคนละสีคนละอารมณ์ แต่ภาพผู้คนอดข้าวจนผอมโซไม่ใช่เรื่องของกวี*" (หน้า ๔๖๓)

และที่น่าเสียดายยิ่งกว่านั้นคือ การที่ได้ทรงนำตัวอย่างบทกวีของ "กวีการเมือง" มาลงไว้แต่มิได้ทรงออกความเห็นใด ๆ นอกจากว่า "*...เผอิญข้าพเจ้าไม่เคยเป็นชาวนาเลยเข้าไม่ถึงบท จึงไม่ขอออกความเห็น เว้นแต่ว่าข้าพเจ้าซื้อข้าวกิน แล้วหยาดเหงื่อของข้าพเจ้าที่เป็นธนบัตรหายไปไหน*" (หน้า ๕๑๑) แต่ความเห็นของผู้แต่งในเรื่องนี้ดูเหมือนจะมาปรากฏชัดเมื่อทรงเขียนเปรียบเทียบงานของกวีเพื่อรับใช้ประชาชนกับบทกวีของเด็กนักเรียนที่เขียนด้วยอารมณ์รื่นเริงว่า "*...กวีเพื่อประชาชนที่แต่งก่อนวันที่ ๑๔ ตุลาคม อารมณ์มืดไม่อยู่ในสายธารใหญ่ เพราะขาดความงาม อย่างดีก็อยู่ในสายธารย่อย ในเมื่อเหตุการณ์ได้เปลี่ยนไปแล้ว กวีเพื่อประชาชนก็น่าจะหันมาแต่งด้วยอารมณ์เบิกบานกันเสียบ้าง จะได้แสดงความสามารถที่มีอยู่ในตัวให้เข้าในสายธารใหญ่ได้*" (หน้า ๕๓๙)

"นักกลอนบ่อนเข้าแช่" ได้รวมเรื่อง **วรรณคดีนิยม** ไว้เล็กน้อย และแบ่งเนื้อที่ตอนหลังเป็นจำนวนมากให้แก่ **ดวงกวี** ตั้งแต่ดวงสมเด็จกรมพระปรมาฯ จนถึง อังคาร กัลยาณพงศ์ จากนั้นกลับบรรจุ **บทกวีรุ่นใหม่** เข้าไปอีกมากมายรวมทั้งของนักเรียน และถ้าจะจบลงด้วย **ดูไปในอนาคต** พร้อมด้วยข้อเสนอแนะ โดยสับที่กันเสียกับ **โคลงแปดรอบ ร. ๖** "นักกลอนบ่อนเข้าแช่" ก็จะทิ้งท้ายภาคที่ ๒ ได้อย่างประทับใจมากกว่านี้

ขวัญดี รักพงศ์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

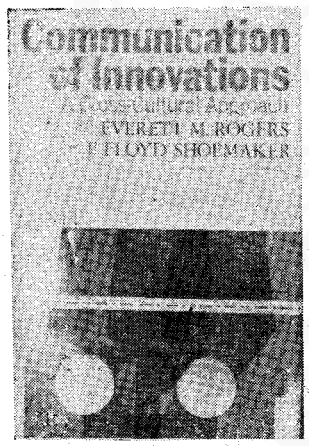

Everett M. Rogers and F. Floyd Shoemaker, *Communication* of *Innovations : A Crosscultural Approach,* N.Y. : The Free Press; 1971; 476 pages; $ 10.95.

Communication of *Innovations* อาจตั้งชื่อเป็นภาษาไทยได้ว่า *การสื่อสารนวกรรม* ซึ่งหมายถึงการกระจายหรือเผยแพร่ความคิด ข้อปฏิบัติ และสิ่งของที่*ใหม่* ความจริงแล้ว *การสื่อสารนวกรรม* เป็นหนังสือ*เก่า* เพราะเคยตีพิมพ์มาแล้วครั้งหนึ่ง ในปี ค.ศ. ๑๙๖๒ ภายใต้ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษว่า *Diffusion* of *Innovations* แต่หนังสือเล่มนี้ก็มีลักษณะใหม่สมชื่อหลายประการ ประการแรกชื่อหนังสือฉบับที่ตีพิมพ์ครั้งที่สองแตกต่างไปจากฉบับที่ตีพิมพ์ครั้งแรก เหตุผลง่าย ๆ ก็คือ ผู้แต่งหนังสือเห็นว่า คำว่า communication และ diffusion มีความหมายเหมือนกัน คือ เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดและข้อปฏิบัติระหว่างคนสองฝ่าย แต่ communication มีความหมายกว้างกว่าเพราะเกี่ยวข้องกับความคิด และข้อปฏิบัติทั่ว ๆ ไปไม่จำกัดเฉพาะของใหม่เหมือนอย่าง diffusion ดังนั้นผู้แต่งจึงใช้คำว่า *Communication* แทน *Diffusion* of *Innovations* ประการที่สองผู้แต่งหนังสือเองในฉบับตีพิมพ์ครั้งแรกนั้นมีเพียง Rogers คนเดียว ส่วนฉบับตีพิมพ์ครั้งหลังได้เพิ่ม Shoemaker เข้ามาอีกคนหนึ่ง Shoemaker เป็นนักวิชาการและนักวิจัยทางด้านการสื่อสาร เขาเป็นลูกศิษย์และเคยทำงานร่วมกับ Rogers มาก่อน การเปลี่ยนแปลงสองประการดังกล่าวนี้ย่อมแสดงให้เห็นถึงเจตนารมย์ของ Rogers ที่จะปรับปรุงและเพิ่มเติมเนื้อหาสาระของหนังสือให้ทันสมัยและเหมาะสมแก่การศึกษาค้นคว้าทางด้านการสื่อสารมากขึ้นกว่าเดิม

ความจริงแล้ว Rogers มีชื่อเสียงโด่งดังขึ้นมาจากการเขียนหนังสือเล่มแรก *Diffusion* of *Innovations* เนื่องจากทฤษฎีและวิธีการกระจาย หรือเผยแพร่นวกรรมเป็นประโยชน์และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับวงการอาชีพต่าง ๆ เช่น การเกษตร สาธารณสุข การตลาด และการศึกษา หนังสือของ Rogers เล่มนี้จึงใช้อ้างอิงกันอย่างแพร่หลายมาก ด้วยลักษณะผลงานนี้เองทำให้ Rogers เข้ามามีบทบาทสำคัญในการศึกษาค้นคว้าด้านการสื่อสารโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารพัฒนาการ เขาเคยทำการสอนและวิจัยในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงทางด้านการสื่อสารหลายแห่งรวมทั้งมหาวิทยาลัย Michigan State, Michigan และ Stanford ปัจจุบัน Rogers เป็นผู้อำนวยการสถาบันการวิจัยการสื่อสารและรับผิดชอบโครงการการสื่อสารระหว่างประเทศที่มหาวิทยาลัย Stanford, Rogers ได้มีส่วน

สร้างนักวิชาการและนักวิจัยทางด้านสื่อสารที่มีความสามารถหลายคนซึ่งทำงานอยู่ในประเทศต่าง ๆ เกือบทั่วโลก นอกจากนี้ยังได้ผลิตตำราทางวิชาการที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาสาขาการสื่อสารอีกหลายเล่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือ *Modernization among Peasants : The Impact of Communication* ซึ่งพิมพ์เสร็จในปี ค.ศ. ๑๙๖๙ จึงนับได้ว่า Rogers มีส่วนสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่วงการศึกษาค้นคว้าทางด้านการสื่อสารระหว่างประเทศเป็นอย่างมาก

Rogers เป็นนักสังคมวิทยา สำเร็จปริญญาเอกสาขาสังคมวิทยาชนบทจากมหาวิทยาลัย Iowa State เขามิใช่นักสังคมศาสตร์คนแรกที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการศึกษาค้นคว้าด้านการสื่อสารและสื่อสารมวลชน มีนักวิชาการคนอื่นจากสาขาต่าง ๆ ได้เข้ามาวางรากฐานการค้นคว้าด้านนี้ก่อนแล้ว บุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น "ผู้บุกเบิก" หรือ "บิดา" ของการศึกษาสาขาการสื่อสารมีอยู่สี่ท่านคือ Paul Lazarsfeld นักสังคมวิทยา, Kurt Lewin นักจิตวิทยา, Carl I Hovland นักจิตวิทยาสังคม และ Harold D Lasswell นักรัฐศาสตร์ นักวิชาการคนอื่นที่มีชื่อเสียงรองลงมาได้แก่ Daniel Lerner, Theodore M. Newcomb, Wilbur Schramm และ Lucian W. Pye เป็นต้น แทบจะกล่าวได้ว่าความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการการสื่อสารหรือสื่อสารมวลชนนั้นเริ่มจากผลงานของนักสังคมศาสตร์สาขาอื่น มิใช่นักวารสารศาสตร์ตามที่เข้าใจทั่วไป

พิจารณาในด้านเนื้อหา จะพบว่า*การสื่อสารนวกรรม* ยังคลุมถึงหัวข้อเรื่องราว และประเด็นปัญหาต่าง ๆ เหมือนกับฉบับที่ตีพิมพ์ครั้งแรก จะแตกต่างกันก็เฉพาะในแง่การบรรยายและอธิบายรายละเอียดของแต่ละหัวข้อที่กล่าวถึง โครงสร้างหรือการจัดลำดับเรื่องราวหัวข้อในหนังสือก็ไม่ได้แตกต่างไปจากเดิมเท่าไรนัก โดยสรุปแล้วหนังสือเล่มนี้แยกอธิบายถึงองค์ประกอบ (element) ต่าง ๆ ของกระบวนการ diffusion of innovations ในความหมายทั่วไป diffusion of innovations หมายถึงกระบวนการที่บุคคลหรือคณะบุคคลในสังคมหนึ่งรับแนวความคิด ข้อปฏิบัติหรือวัตถุสิ่งของใหม่ซึ่งส่งผ่านมาตามสื่อต่าง ๆ ในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ตามความหมายนี้ Rogers ได้แยกองค์ประกอบสำคัญออกเป็นสี่ขั้นตอน คือ ๑) แนวความคิด ข้อปฏิบัติ หรือวัตถุสิ่งของที่มีลักษณะใหม่ซึ่งเรียกว่า "นวกรรม" (innovation) ๒) สื่อต่าง ๆ สำหรับใช้ส่งหรือเผยแพร่ (communicate หรือ diffuse) นวกรรม ๓) บุคคลหรือคณะบุคคลที่จะรับนวกรรม และ ๔) ช่วงเวลา (time) ในการรับนวกรรมนั้น ๆ จากองค์ประกอบนี้ Rogers ยังได้แยกองค์ประกอบย่อยออกไปอีก โดยเฉพาะองค์ประกอบที่เกี่ยวกับเวลาซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญนั้น สามารถแยกออกไปอีกเป็นกระบวนการตัดสินใจรับนวกรรม (innovation–decision process) การรับนวกรรมเร็วหรือช้า (innovativeness) และอัตราการรับนวกรรม (rate of adoption) ในส่วนที่เกี่ยวกับบุคคลหรือสมาชิกในสังคมที่จะรับนวกรรมนั้น ก็อาจแยกออกไปเป็นตัวแทนในการเปลี่ยนแปลง (change agent) และผู้นำในด้านความเห็น (opinion leader) เป็นต้น

Rogers บรรยายรายละเอียดองค์ประกอบต่าง ๆ ข้างต้นโดยแยกไว้ในแต่ละบทให้เห็นชัดเจน หนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด ๑๑ บท บทที่ว่าด้วยลักษณะนวกรรม กระบวนการตัดสินใจรับนวกรรม การรับนวกรรมเร็วหรือช้า ตัวแทนการเปลี่ยนแปลง และผู้นำในด้านความเห็นมีรายละเอียดสาระสำคัญและดูเด่นกว่าเพื่อน เนื้อหาสาระและรายละเอียดในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ส่วนมากได้มาจากผลการวิจัยของผู้แต่งเองและจากเอกสารอ้างอิงทั่วไป หลังจากที่หนังสือ *Diffusion of Innovations* พิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๙๖๒ Rogers และสานุศิษย์ได้ทำการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในหลายประเทศ และขณะเดียวกันการวิจัยด้านนี้ได้ก้าวหน้าและขยายตัวอย่างมากในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

หนังสือ *Communication of Innovations* สำเร็จได้เนื่องจากการขยายตัวของการค้นคว้านี้เอง หนังสือเล่มนี้มีประโยชน์อย่างมากตรงที่ได้รวบรวมการค้นพบและข้อมูลจากประเทศต่าง ๆ ซึ่งมีวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน สมมติฐานและการค้นพบเหล่านี้ผู้แต่งจัดเข้าไว้เป็นหมวดหมู่ในภาคผนวกของหนังสือ

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าเสียดายอย่างมากที่ Rogers พูดถึงการสื่อสาร (Communication) น้อยไปหน่อยเมื่อเทียบกับชื่อหนังสือ *การสื่อสารนวกรรม* ที่ตั้งไว้เสียโก้หรู นักศึกษาและนักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนที่คุ้นกับผลงานของ Rogers เมื่อได้อ่านหนังสือเล่มนี้จะบอกได้ทันทีว่าแนวความคิด (concept) ของ Rogers เกี่ยวกับการสื่อสารนั้นไม่มีอะไรแปลกใหม่เพิ่มเติมขึ้นมาเลย ยังมีวงจำกัดที่แคบและไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร Rogers เป็นนักสังคมวิทยาที่มีชื่อเสียง แต่มองการสื่อสารไม่แตกต่างอะไรจากคนธรรมดาทั่วไปในความเห็นของ Rogers นั้น การสื่อสารเป็นกระบวนการ (process) เหมือนอย่างปรากฏการณ์ทั่ว ๆ ไป แต่เขาไม่เคยเสนอแนวความคิดหรือแบบจำลองอะไรที่แสดงให้เห็นว่าการสื่อสารมีลักษณะดังกล่าว Rogers ให้นิยามการสื่อสารไว้เสียกว้าง คลุมเอาองค์ประกอบทั้งหมดเข้าไว้ แต่ในทางปฏิบัติจริง ๆ แล้ว เขาศึกษาเฉพาะ "สื่อ" (channel หรือ media) และ "ผล" (effect) ของการสื่อสารเท่านั้น ไม่ได้ให้ความสำคัญแก่องค์ประกอบและปัจจัยอย่างอื่น เช่น "สาร" (message) และ "ระบบสังคม" (social system) เป็นต้น และทุกครั้งที่พูดถึงสื่อ ก็มักจะแบ่งแยกแบบง่าย ๆ ธรรมดาเช่นแยก เป็น สื่อมวลชน (mass media) และสื่อตัวต่อตัว (interpersonal channels)

ไม่ใช่เฉพาะแนวความคิดของ Rogers เท่านั้นที่แคบและเก่าซ้ำซาก แม้แต่ทฤษฎีหรือพาราไดม์ที่เขาใช้ยังคลุ้าหลังและผิวเผินเกินไป ถ้าวิเคราะห์อย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้วจะเห็นว่าแบบจำลองหรือพาราไดม์ต่าง ๆ ที่ Rogers ใช้อ้างอิงเสมอนั้นส่วนมากไม่ได้เกิดจากความคิดริเริ่ม (original) ของตัวเองเท่าไหร่ แต่หยิบยืมมาจากบุคคลอื่น ตัวอย่างเช่น พาราไดม์ที่ใช้กับการสื่อสารพัฒนาการนั้นยืมมาจากของ Daniel Lerner ซึ่งคลุ้าสมัยไปแล้วเช่นกัน ผลงานของ Rogers ส่วนมากจึงเป็นการทดสอบสมมุติฐานหรือทฤษฎีตามประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกันเหมือนที่ปรากฏในหนังสือ *สื่อสารนวกรรม* นี้ ถ้าพูดตามเนื้อผ้าแล้วสมมุติฐานที่ Rogers ทดสอบในหนังสือเล่มนี้บางตอนเป็นเรื่องซ้ำซากไม่น่าสนใจอะไรเลย ยกตัวอย่างเช่นอิทธิพลของสื่อมวลชนต่อระดับความรู้ เปรียบเทียบกับอิทธิพลของสื่อประเภทตัวต่อตัวที่มีต่อทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับนวกรรมทางการเกษตร เป็นต้น ผลการทดสอบเท่าที่ผ่านมาก็ยังขัดแย้งกันอยู่

ผู้ที่จะวิจารณ์ผลงานของ Rogers ได้ถูกต้องนั้นก็คงจะเป็นเจ้าตัวของเขาเอง เมื่อประมาณสิบกว่าปีที่แล้ว Rogers กล่าวว่าแนวความคิด ทฤษฎีและวิธีการศึกษาทางด้านการสื่อสารโดยเฉพาะสื่อสารพัฒนาการนั้นยังคลุ้าหลังอยู่มาก แม้เวลาจะผ่านไป Rogers เองก็ไม่สามารถแก้ปัญหานี้ได้ อนาคตของวิชาการด้านการสื่อสารนวกรรมจึงยังดูมืดมนอยู่

เมื่อดูหนังคลุ้าครแล้วอดย้อนดูตัวเองไม่ได้ มีนักวิชาการหลายคนกล่าวว่า วิชาการทางสื่อสารเปรียบเหมือนชุมทางที่เส้นทางหลายสายมาบรรจบกัน ในเมืองไทยนั้นใครจะหาคำตอบได้ไหมว่าวิชาด้านสื่อสารหรือสื่อสารมวลชนอยู่บนเส้นทาง และทิศทางไหนกันแน่

บุญเลิศ ศุภดิลก

แผนกอิสระวารสารศาสตร์ ฯ มธ.

ความหลังของข้าพเจ้า ท้าวอุ่น "ตื่นเย็น" ชนะนิกร

สำนักพิมพ์ดวงกมล

๒๓๒ หน้า ราคา ๓๐ บาท

หลังจากที่หนังสือในบ้านเมืองถูก "อั้น" อยู่เป็นเวลาประมาณหนึ่งปี เพราะสถานการณ์บ้านเมืองทำให้ไม่มีหนังสือออกมาสู่ตลาดเช่นปกติ แล้วเวลาก็ผ่านมาถึงยามที่หนังสือทั้งหลายพากันพิมพ์ออกมาแข่งขันกันในตลาดหนังสือ ดีและเลวคละกันไป ทั้งหนังสืออ่านเล่นและหนังสืออ่านเอาความจริง

ท่ามกลางหนังสือมากมายเหล่านั้น มีหนังสือแปลที่น่าสนใจเล่มหนึ่งของสำนักพิมพ์ดวงกมล นั่นคือหนังสือบันทึกความหลังของท้าวอุ่น ชนะนิกร ซึ่งต้นฉบับเดิมได้เขียนเป็นภาษาลาว ปภัสสร์ โพธิญาณนท์ แปลมาเป็นภาษาไทย ชื่อ **ความหลังของข้าพเจ้า ท้าวอุ่น "ตื่นเย็น" ชนะนิกร**

หนังสือเล่มนี้แม้จะเป็นบันทึกความหลังของคนลาวก็ตาม แต่ก็มีเรื่องเกี่ยวพันกับประวัติของคนหรือการเมืองไทยด้วย เพราะผู้เล่าคือท้าวอุ่น ชนะนิกร ได้เคยเข้ามาลี้ภัยอยู่ในประเทศไทย และได้เคยร่วมงานทางด้านต่อต้านญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยปฏิบัติคนเป็นทั้งเสรีไทย และเสรีลาว

ถ้าจะแบ่งเนื้อหาในหนังสือก็คงได้เป็นสองส่วนใหญ่ๆ ส่วนแรกเกี่ยวกับเรื่องการเมืองของลาว ความเป็นมาของการแสวงหาเอกราชของลาว ซึ่งจะช่วยทำให้คนอ่านเข้าใจประวัติการต่อสู้ของพวกนักกู้ชาติลาวได้พอสมควร แต่ก็คงจะต้องตั้งสติให้ดีว่า เรื่องนี้เขียนโดยท้าวอุ่น ชนะนิกร ซึ่งเป็นบุคคลในเรื่องด้วย ฉะนั้นก็อาจจะมีการเผลอ ทำให้ดูเหมือนท้าวอุ่นเป็นคนสำคัญมากของประวัติศาสตร์ลาวยุคได้รับเอกราชอยู่หลายตอน เหมือนเมื่ออ่านเรื่องที่เจ้าศรีสุข ณ จัมปาศักดิ์ เคยเขียนเรื่องลาว อ่านแล้วก็เห็นเจ้าศรีสุขสำคัญอยู่ไม่น้อยในวงการเมืองลาว

อีกส่วนหนึ่งนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับไทย เรื่องเสรีไทยมีคนพูดกันมากเหมือนกันแต่ก็ยังดูเหมือนมีเรื่องลับลมคมในอยู่อีก ข้อเขียนของท้าวอุ่นให้ภาพที่เราไม่ค่อยรู้ เพราะไม่มีคนเขียนออกมาให้ประจักษ์หลายภาพ

ในส่วนแรก พ้นจากประวัติส่วนตัวของท้าวอุ่นแล้ว ตอนที่ท้าวอุ่นเล่าเกี่ยวกับภาวะของบ้านเมืองในอินโดจีน ที่ตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งน่าสนใจ ด้วยที่ได้แสดงถึงความรู้สึก ของชาวพื้นเมืองต่อคนฝรั่งเศสผู้มาปกครองตลอดจนความรู้สึกของคนพื้นเมืองเหล่านั้นเมื่อญี่ปุ่นชนะสงครามและเข้ามายึดครอง ความรู้สึกเหล่านั้นเป็นความรู้สึกเรื่องชาตินิยม ที่เกิดขึ้นรุนแรงมากหลังจากญี่ปุ่นได้ชนะสงครามเข้ามา แต่ก่อนนั้นคนในเอเชียเราก็มักจะเกรงฝรั่งกันเป็นส่วนมาก

เกี่ยวกับเรื่องเมืองลาวส่วนที่สำคัญนั้นอยู่ที่เรื่องการต่อสู้เพื่อเอกราชของลาว ตั้งแต่ท้าวอุ่นนำพรรคพวกเข้ายึดเมืองสุวรรณเขต ยึดเมืองท่าแขก จนเข้าเมืองเวียงจันทร์ และได้เป็นผู้ปกครองหัวเมืองภาคใต้ ระหว่างนี้ก็ต้องมีเรื่องชิงไหวชิงพริบกับหัวหน้าก๊กต่างๆ ของลาวที่ต่างคิดจะแย่งกันเป็นใหญ่ ต่อมาก็ได้ร่วมจัดตั้งรัฐบาลลาวอิสระที่เวียงจันทร์ ตามคำบอกเล่าของท้าวอุ่น ดูท้าวอุ่นจะมีบทบาทอยู่มาก เพราะเป็นทั้งรัฐมนตรีว่าการเศรษฐกิจ และก็เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดของลาวด้วย ตำแหน่งหลังนี้นับว่าท้าวอุ่นฉลาดที่พยายามรักษาไว้ เพราะเป็นตำแหน่งแห่งอำนาจ

ในเรื่องเกี่ยวกับลาว เมื่ออ่านแล้วก็เห็นว่า ท้าวอุ่น เป็นคนสำคัญ กู้เอกราช ก็จะเห็นว่าเจ้าสุภานุวงศ์เป็นผู้ที่ไม่ค่อยจะดีนักเฉพาะชายาเจ้าสุภานุวงศ์นั้นตามคำบอกเล่าว่าเป็นคนเมักใหญ่ใฝ่สูงเสียด้วย

สำหรับตอนที่เกี่ยวกับเมืองไทยนั้นท้าวอุ่นได้เขียนเล่าตั้งแต่ตอนที่ตนลี้ภัยเข้ามาทำงานในเมืองไทย ได้รู้เห็นเรื่องที่ญี่ปุ่นบุกประเทศไทย เพราะตนเป็นทหารอยู่ในกองทัพไทย ในช่วงระยะเวลานั้นกองทัพไทยต้องยกไปตีแคว้นเชียงตุง ท้าวอุ่น เป็นทหารในกองทัพไทยซึ่งต้องไปรบที่เชียงตุงกับเขาด้วย จึงได้บันทึกเล่าการเดินทางไปรบที่เชียงตุงไว้มากพอสมควรเรื่องการไปรบที่เชียงตุงนี้ ถ้าอ่านบันทึกของทหารไทยบ้าง ท่านจะเห็นแต่ข่าวความสำเร็จและชัยชนะอย่างมาก แต่ท้าวอุ่นได้บันทึกถึงการสูญเสียที่สำคัญเอาไว้ตอนหนึ่งว่า "กองพลทหารม้ามีหน้าที่เข้าตีเมือง "มะ" ซึ่งการเข้าโจมตีเมืองนี้ กองทัพไทยได้สูญเสียทหารราบไปแล้ว ๒ กองพันโดยที่ไม่มีใครเหลือรอดชีวิตมาแม้แต่คนเดียว" จำนวน "สองกองพัน" ที่เจ้าอุ่นว่านี้น้อยอยู่หรือ

อีกเรื่องที่สำคัญก็คือเรื่องเสรีไทย ท้าวอุ่นเข้าร่วมเสรีไทยโดยบอกว่าถูก นายไพโรจน์ ชัยนาม อธิบดีกรมโฆษณาในตอนนั้นเรียกตัวมาช่วย นอกจากนี้นายไพโรจน์ ชัยนาม ยังให้ท้าวอุ่นพบกับนายเตียง ศิริขันธ์ กับ นายจำลอง ดาวเรือง ซึ่งเป็นหัวหน้าใหญ่ของ "คณะเสรีไทยของภาคอีสาน" ข้อความที่เล่าตอนนี้ย่อมหมายความว่าอธิบดีกรมโฆษณาการในตอนนั้นทั้งรู้เรื่องการวางแผนและดำเนินการเกี่ยวกับเสรีไทยเป็นอย่างดี และเป็นเสรีไทยด้วย

ในด้านการดำเนินงานของเสรีไทย ท้าวอุ่นได้เล่าถึงการระดมพลทหารเสรีไทย และการผึกสมาชิกว่ามีความเด็ดขาดมาก การพยายามหาตัวคนที่ขัดขืนคำสั่งของทหารเสรีไทยมาลงโทษยิงเป้า ทั้ง ๆ ที่รู้แก่ใจว่าเขาผู้นั้นมิได้ทรยศต่อเสรีไทย แต่เป็นการทำแบบ "เชือดคอไก่ให้ลิงดู" เป็นการขู่คนอื่น ตามที่ท้าวอุ่นเล่าดูจะทำให้เสรีไทยโดยเฉพาะนายเตียง ศิริขันธ์ผู้เป็นคนลงมือยิงด้วยตนเองถูกมองไปในแง่ไม่ดีเหมือนกัน

แต่การผึกโดยทั่วไปนั้นก็มีความพลาดพลั้งเกิดขึ้นจนทำให้เสียชีวิตกันหลายคน เช่นบึนกลมือทอมป์สันที่เอามาผึกทหารเกิดลั่นรังกระสุนไปรอบทิศทำให้สมาชิกหนุ่ม ๆ ที่มาผึกถูกกระสุนบึนกลตายคาที่ถึง ๑๘ คน และอีกคราวหนึ่งครูผึกและนักเรียนกำลังผึกเรียนใช้ระเบิดก็เกิดพลาด มีการระเบิดอย่างรุนแรงทำให้เสียชีวิตครูผู้ผึกและนักเรียนไป ๖ คน นี่ก็ย่อมแสดงว่าพลพรรคเสรีไทยนั้นต้องเสียสละชีวิตไปมากเหมือนกัน

ท้าวอุ่นได้เล่าเกี่ยวกับความแตกแยกของนักการเมืองไทยที่อยู่ภาคอีสานว่าแบ่งกันเป็น ๒ พวก พวกหนึ่งเข้ากับนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินได้ จึงได้รับตำแหน่งสูง อีกพวกหนึ่งเข้าไม่ได้ก็เคียดแค้น มีบางคนกำลังคิดแยกดินแดน ความแค้นนี้ทำให้นำไปสู่การใส่ร้ายป้ายสีทางการเมืองของไทยในระยะนั้น ข้อความที่ท้าวอุ่นเล่าชวนให้คิดดีเหมือนกัน

สรุปแล้วหนังสือเล่มนี้ก็น่าอ่าน เพราะให้รายละเอียดที่น่าสนใจดี จะมีข้อติงอยู่บ้างก็เกี่ยวกับตัวสะกดชื่อคนไทย ที่ผู้แปลทำลักลั่นกันอยู่ อย่างนามสกุลนายเตียงที่ว่า "ศิริขันธ์" ก็มีเขียนเป็น "สิริขัณฑ์" ด้วย อย่างที่ปรากฏอยู่ในหน้า ๑๔๔ และหน้า ๑๒๙ นามสกุลนายเตียง ออกเป็นที่รู้จักกันดี น่าจะใช้อันเดียวให้ถูกต้อง ซึ่งเรื่องนี้ก็เป็นเรื่องทางเทคนิคมากกว่าใจความใหญ่ อีกชื่อก็คือชื่อนายตำรวจ ในหน้า ๙๕ ที่ "พ.ต.อ. สัตย์" สงสัยว่าจะใช่คนเดียวกับ "พลตำรวจโท ฉัตร หนุน ภักดี" ในภายหลังหรือเปล่า เพราะอายุ และอาชีพดูจะใกล้เคียงกัน

นรนิติ เศรษฐบุตร

วารสารธรรมศาสตร์

รัฐศาสตร์ ๒๑

ขอบเขตและแนวทางในการศึกษาวิชารัฐศาสตร์

คณาจารย์ คณะรัฐศาสตร์

๒๔๖ หน้า

ราคา ๓๖ บาท

จุดมุ่งหมายของหนังสือเล่มนี้ก็คือต้องการให้ผู้อ่านที่มีพื้นความรู้ทางรัฐศาสตร์อยู่แล้วเข้าใจถึงสภาพของวิชารัฐศาสตร์เท่าที่เป็นอยู่ในรอบ ๑๐ ปีที่ผ่านมา นักรัฐศาสตร์ของไทยเราโดยเฉพาะต้องพึ่งพาความรู้ในด้านนี้จากสหรัฐอเมริกา จะเห็นได้จากบทความที่แปลมาเป็นบทความจากนักรัฐศาสตร์อเมริกันเสียหมด ผู้เขียนจะไม่มานั่งวิจารณ์ว่า การที่เราต้องพึ่งพาฝรั่งในด้านความคิดเป็นการดีหรือไม่ เพราะรู้สึกว่า เราทำกันอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นการดีหรือไม่ก็ตาม อย่างไรก็ตาม การเดินตามรอยทางของฝรั่งก็มีประโยชน์ในแง่ที่ว่ามันช่วยย่นระยะเวลาของการค้นคว้า และปัญหาต่าง ๆ ที่คนอเมริกันเจอ คนไทยอาจจะต้องเผชิญกับมันในวันข้างหน้า ดังนั้นเราจึงได้เปรียบจากประสบการณ์ของอีกชาติหนึ่ง

รัฐศาสตร์เป็นวิชาโบราณที่ทุกชาติมีมาตั้งแต่โบราณ ไม่มีชาติไหนที่จะขาดได้ แม้แต่สังคมดึกดำบรรพ์ที่เราเคยคิดกันว่าไม่มีระเบียบแบบแผนในการปกครอง เมื่อมาศึกษากันจริง ๆ ปรากฏว่าสังคมเหล่านั้นมีกฎหมายและแบบฉบับการปกครองที่เป็นแบบแผน เพียงแต่ว่า กฎหมายและวิธีการของสังคมเหล่านั้นแปลกประหลาดไปกว่าสังคมทางตะวันตก* ในเมื่อความจริงเป็นเช่นนี้ ปัญหาจึงมีว่าเราจะยอมรับวิชารัฐศาสตร์ที่ฝรั่งคิดขึ้นมาหรือว่าจะพัฒนาวิชารัฐศาสตร์ที่ใช้ในเมืองไทยให้มีเอกลักษณ์ของเราขึ้นมา

วิชารัฐศาสตร์แบบอเมริกันนั้น เราจะเห็นได้จากบทความที่เขียนทั้ง ๕ ว่า มีแนวโน้มที่พยายามจะทำให้เป็นวิทยาศาสตร์ตามแนวของวิชาอย่างฟิสิกซ์ เคมี และชีววิทยา ถึงแม้ว่าจะทำได้จริง เวลาเอามาใช้กับเมืองไทย เราก็ต้องดัดแปลงให้ถูกกับสภาวะของเมืองไทย เพราะพฤติกรรมของเมืองไทยร้อยแปดพันประการไม่ตรงกับแบบฉบับ (Models) ของฝรั่ง ตัวอย่างง่าย ๆ การนับถือ (Hierrachy) และการเคารพแก่วัยวุฒิ (Age) เป็นพฤติกรรมที่ตรงกันข้ามกับหลักสังคมอเมริกันที่ถือความหนุ่ม (Youth) และความสามารถ (Merits) เป็นสำคัญ ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ไม่มีอยู่ในแบบฉบับ (Models) ของนักรัฐศาสตร์อเมริกัน

แม้ในด้านปรัชญาการเมือง ผู้เขียนในฐานะที่ได้สอนวิชาปรัชญาการเมืองมาบ้าง ก็รู้สึกว่าเป็นการยอมรับหลักการของอารยธรรมตะวันตก ที่แปลกไปมากจากอารยธรรมไทย ความคิด (Concepts) ต่าง ๆ ที่นักปรัชญากรีกและโรมันเสนอแก่คนของเขานั้นเป็นของใหม่และแปลกสำหรับคนไทย ตัวอย่างง่าย ๆ เช่น เรื่องพระเจ้าซึ่งเป็นความคิดของศาสนายิวและคริสเตียนนั้นไม่มีความสำคัญเลยในโลกทัศน์ (World View) ของคนไทย เราจะบอกว่าพระมหากษัตริย์ไทยในอดีตอ้างสิทธิอำนาจจากโองการของพระเจ้าก็เป็นเรื่องที่ไร้ความหมาย แต่ในอารยธรรมตะวันตก เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ และเป็นไปแล้วในสมัยกลาง ดังนั้นถ้าเราจะสอนปรัชญาการเมืองของฝรั่งล้วน ๆ ทั้งหมดให้คนไทยแล้ว ก็รู้สึกว่าจะไม่ได้ประโยชน์กับคนไทยเท่าใด เปรียบเสมือนกับการสอนภาษาอังกฤษให้คนไทยแล้วไม่ได้เอาไปพูดกับใคร พอกลับบ้านก็คืนครูหมด ดังนั้นวิชาปรัชญาการเมือง จึงเป็นวิชาที่ยากและไร้ประโยชน์ในสายตาของนักศึกษาไทยจำนวนมาก

ในด้านวิชารัฐประศาสนศาสตร์นั้น ผู้เขียนก็มีความเห็นเช่นเดียวกับวิชาอื่น ๆ สิ่งแวดล้อมของการบริหารของคนอเมริกันแตกต่างกับคนไทยมาก ศาสตร์ของการบริหารจึงต้องแตกต่างกันเป็นธรรมดา ตัวอย่างง่าย ๆ ก็ได้แก่การตรงต่อเวลาของคนอเมริกันเป็นเรื่องที่เราจะคาดหวังไม่ได้จากคนไทย ดังนั้น

---

1) Lucy Mair, *Primitive Government*

แบบฉบับ (Models) ของการบริหารไทยจะคล้ายกับของอเมริกันไม่ได้ ผลสรุปของกระทรวงทบวงกรม (Bureaucracy) ของอเมริกาจะเอามาใช้กับเมืองไทยไม่ได้เด็ดขาด ผลที่ตามมาก็คือ ทฤษฎีที่พัฒนาจากนักคิดอเมริกันจะไม่ค่อยมีประโยชน์กับสถานะการณ์ของไทยเท่าใดนัก

จากการวิจารณ์ที่ผ่านมา เราก็พอจะสรุปได้ว่าการที่เราร่ำเรียนวิชารัฐศาสตร์จากอเมริกา, อังกฤษ หรือฝรั่งเศสนั้นคุณประโยชน์ย่อมมีแก่ผู้ศึกษาเอง แต่การที่จะสอนศาสตร์นั้น ๆ แก่คนไทยโดยไม่ดัดแปลงแก้ไขก็รู้สึกว่าจะไร้คุณค่า การดัดแปลงที่เราควรจะทำนั้นจะเป็นในรูปใด ผมขอฝากให้นักรัฐศาสตร์ช่วยกันคิด เพราะการจะงมงายเอาสูตรและแบบฉบับ (Models) ของฝรั่งมาใช้โดยไม่คำนึงถึงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอันเป็นไทยนั้นเป็นสิ่งที่ทุกคนควรจะยอมรับว่าไร้ประโยชน์.

ถาวร สุขากันยา
คณะรัฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์